

Psychologie

**Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen,
Rijksuniversiteit Groningen**

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q313

© 2012 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUD

Rapport over de bacheloropleiding Psychologie en de masteropleiding Psychologie van de Rijksuniversiteit Groningen	5
Administratieve gegevens van de opleidingen	5
Administratieve gegevens van de instelling.....	5
Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	5
Samenstelling van de commissie	6
Werkwijze van de commissie.....	6
Samenvattend oordeel van de commissie.....	11
Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling.....	15
Bijlagen.....	39
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie.....	41
Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader.....	45
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	49
Bijlage 4: Overzicht van de programma's.....	57
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	61
Bijlage 6: Bezoekprogramma	71
Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten.....	73
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	75

Dit rapport is vastgesteld op 13 september 2012.

Rapport over de bacheloropleiding Psychologie en de masteropleiding Psychologie van de Rijksuniversiteit Groningen

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO.

Administratieve gegevens van de opleidingen

Bacheloropleiding Psychologie

Naam van de opleiding:	Psychologie
CROHO-nummer:	56604
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	180 EC
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2013

Masteropleiding Psychologie

Naam van de opleiding:	Psychologie
CROHO-nummer:	66604
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	Klinische Psychologie, Ontwikkelingspsychologie, Hersenen & Gedrag, Arbeids- en Organisatiepsychologie, Sociale Psychologie en Vrijekeuzeprogramma Psychologie
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 1013

Het bezoek van de visitatiecommissie Psychologie aan de faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 7 en 8 mei 2012.

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Rijksuniversiteit Groningen
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	aangevraagd

Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleidingen zijn opgenomen in Bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De beoordelingen van de *bacheloropleiding Psychologie* en van de *masteropleiding Psychologie* van de Rijksuniversiteit Groningen vallen binnen de clusterbeoordeling Psychologie, waarvoor in 2012 in totaal 27 opleidingen worden beoordeeld. De commissie voor de clusterbeoordeling bestond uit:

- prof. dr. W.T.A.M. (Walter) Everaerd, emeritus hoogleraar Klinische Psychologie, Universiteit van Amsterdam (voorzitter);
- dr. G. (Gezinus) Wolters, universitair hoofddocent, Universiteit Leiden;
- prof. dr. E. (Eddy) Van Avermaet; hoogleraar Sociale en Culturele Psychologie, KU Leuven;
- prof. dr. M.W. (Maurits) van der Molen, hoogleraar Ontwikkelingspsychologie, Universiteit van Amsterdam;
- prof. dr. G. (Gellof) Kanselaar, emeritus hoogleraar Onderwijspsychologie, Universiteit Utrecht;
- prof. dr. M.J.M. (Maarten) van Son, emeritus hoogleraar Klinische Psychologie, Universiteit Utrecht;
- dr. R. (Riël) Vermunt, visiting professor University Skövde Zweden (1996 - 2002) en Associate Director / member Board International Center for Social Justice Research, Leiden/ Trier (1989 – 2002);
- E.A. (Elke) Schoneveld BSc, student research master Behavioural Science, Radboud Universiteit;
- L.C. (Lauren Catherine) Koetzier, student bacheloropleiding Psychologie, Vrije Universiteit Amsterdam;
- A.W.F. (Diana) Coppens BSc, student research master Psychology, Universiteit Leiden;
- A.L. (Abigaël) Herschberg BSc, student masteropleiding Gezondheidszorgpsychologie, Universiteit van Amsterdam;
- S. (Sanne) van Wetten BSc, student masteropleiding Psychologie, Universiteit Maastricht.

De Curricula Vitae van de leden van de commissie zijn opgenomen in Bijlage 1.

Voor ieder bezoek werd op basis van expertise en beschikbaarheid, en het voorkomen van eventuele belangenconflicten, een (sub)commissie samengesteld, bestaande uit vijf commissieleden.

Werkwijze van de commissie

Algemeen

Coördinator van de clustervisitatie Psychologie was mw. drs. M.M. Frederik, medewerker van QANU. Voor ieder bezoek was een projectleider aangewezen. De projectleiders speelden een belangrijke rol in het bewaken van de consistentie, door na afloop van elk bezoek een samenvatting van de belangrijkste bevindingen van de commissie aan de commissieleden en de projectleiders te sturen. De coördinator was aanwezig bij de eindvergadering van de bezoeken, enerzijds om de bevindingen van de voorgaande bezoeken in te brengen, en anderzijds om de commissie te attenderen op haar wijze van oordelen. Er heeft regelmatig overleg plaatsgevonden tussen de projectleiders om de beoordelingen op elkaar af te stemmen.

Voorbereiding

Op 21 februari 2012 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens de startvergadering werd de commissie geïnstrueerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het Domeinspecifieke Referentiekader Psychologie besproken. Dit Domeinspecifieke Referentiekader is opgenomen in Bijlage 2 van dit rapport.

Bij ontvangst van de zelfstudies van een universiteit werden deze door de projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheid van informatie. Nadat de zelfstudies in orde waren bevonden, zijn deze doorgestuurd aan de commissieleden die deelnamen aan het betreffende bezoek. De commissieleden lazen de zelfstudies en formuleerden vragen die aan de projectleider werden toegestuurd. De projectleider compileerde de vragen tot een document. Eventuele additionele vragen van de commissieleden werden aan de opleidingen toegestuurd met het verzoek om een reactie. Naast de zelfstudies lazen de commissieleden gezamenlijk minimaal vijftien scripties per opleiding.

Visitatiebezoeken

Tijdens de voorbereidende vergadering van ieder bezoek werd de visitatie concreet voorbereid. Tijdens het bezoek zelf is gesproken met een (representatieve) vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het opleidingsmanagement, alumni, de opleidingscommissie en de examencommissie. Daarnaast werd per opleiding gesproken met student- en docentvertegenwoordigers van de beoordeelde opleidingen.

Op verzoek van de commissie heeft de opleiding gesprekspartners geselecteerd binnen de door de commissie aangegeven kaders. De commissie heeft met studenten uit alle studiejaar gesproken en met docenten en begeleiders van beide opleidingen. Voorafgaand aan het bezoek heeft de commissie een overzicht ontvangen van de gesprekspartners en ingestemd met de door de opleiding gemaakte selectie.

Tijdens ieder bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld.

De commissie heeft het laatste deel van het bezoek gebruikt voor de voorbereiding op de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van elk bezoek heeft de voorzitter in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie gepresenteerd. Daarbij ging het steeds om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform de beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs van de NVAO (versie van november 2011). In dit accreditatiestelsel is zowel voor de beoordeling op standaardniveau als voor de algemene conclusie over de opleiding als geheel een vierpuntsschaal voorgeschreven (onvoldoende, voldoende, goed, excellent).

De commissie heeft de beoordelingsschalen van de NVAO gevolgd. Deze zijn:

- de beoordeling 'onvoldoende' wijst erop dat een standaard, of de opleiding, niet aan de gangbare basiskwaliteit voldoet en op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen vertoont;
- de beoordeling 'voldoende' houdt in dat de standaard, of de opleiding, voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en over de volle breedte een acceptabel niveau vertoont;

- de beoordeling ‘goed’ houdt in dat de standaard, of de opleiding, systematisch en over de volle breedte uitstijgt boven de gangbare basiskwaliteit;
- de beoordeling ‘excellent’ houdt in dat de standaard, of de opleiding, systematisch en over de volle breedte uitstijgt boven de gangbare basiskwaliteit en als een (inter)nationaal voorbeeld geldt.

Uitgangspunt van de beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de standaard, of de opleiding, voldoet aan de gestelde criteria. In de ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat tegenover de kritische opmerkingen positieve observaties staan.

Rapportages

De projectleider heeft op basis van de bevindingen van de commissie, per instelling, een conceptrapport opgesteld. Het conceptrapport is voorgelegd aan de commissieleden die bij het bezoek aanwezig waren. Na vaststelling van het conceptrapport is dit aan de betrokken faculteit voorgelegd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen is met de voorzitter en, indien nodig, met de overige commissieleden besproken. Vervolgens is het rapport definitief vastgesteld.

Bijzonderheden van het bezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen

Het bezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 7 en 8 mei 2012. Het programma van het bezoek is te vinden in Bijlage 2 van dit rapport. Van het spreekuur gebruik gemaakt door één student.

De commissie die het bezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen heeft afgelegd bestond uit de volgende leden:

- prof. dr. W.T.A.M. (Walter) Everaerd, emeritus hoogleraar Klinische Psychologie, Universiteit van Amsterdam (voorzitter);
- dr. G. (Gezinus) Wolters, Universitair Hoofddocent aan de Universiteit Leiden;
- prof. dr. E. (Eddy) Van Avermaet; hoogleraar Sociale en Culturele Psychologie aan de KU Leuven;
- prof. dr. G. (Gellof) Kanselaar, emeritus hoogleraar Onderwijspsychologie, Universiteit Utrecht;
- A.L. (Abigaël) Herschberg BSc, student masteropleiding Gezondheidszorgpsychologie, Universiteit van Amsterdam.

De commissie werd ondersteund door drs. J. (José) van Zwieten, die optrad als projectleider, onder begeleiding van mw. drs. M.M. (Melissa) Frederik.

Het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen en de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) hebben ingestemd met de samenstelling van de commissie voor de beoordeling van de twee genoemde opleidingen.

Voor de beoordeling van het gerealiseerde eindniveau van de opleiding heeft de commissie voorafgaand en tijdens de visitatie meerdere producten beoordeeld. Om het gerealiseerde eindniveau van de opleidingen te bepalen hebben de voorzitter en coördinator van de visitatiecommissie 31 scripties geselecteerd. De scripties werden aselekt gekozen uit een lijst

van afgestudeerden van de laatste twee voltooide studie jaren. Hierbij is rekening gehouden met een spreiding in cijfers en een evenredige verdeling over de verschillende specialisaties.

Samenvattend oordeel van de commissie

Standaard 1

De bacheloropleiding Psychologie heeft tot doel de student voor te bereiden op de beroepsuitoefening als psycholoog en op de masteropleiding Psychologie. De opleiding beoogt de student brede kennis en elementaire vaardigheden bij te brengen op het gebied van de verschillende psychologische disciplines en de student academisch te vormen. De student leert de verworven kennis en vaardigheden toe te passen in onderzoek en daarvan verantwoord verslag te doen. Na afronding van de bacheloropleiding Psychologie beoogt de RUG dat studenten in staat zijn om onder begeleiding onderzoek te doen waarvoor ze een brede vakinhoudelijke kennis dienen te bezitten. Tevens wordt van de studenten verwacht dat zij over voldoende professionele vaardigheden beschikken en kritisch kunnen reflecteren.

Studenten moeten na afronding van de masteropleiding in staat zijn om zelfstandig onderzoek te doen. Ook dienen ze voldoende gespecialiseerde vakinhoudelijke kennis te bezitten, over de benodigde vaardigheden te beschikken en kritisch te kunnen analyseren en reflecteren.

De commissie heeft vastgesteld dat de Psychologieopleidingen van de RUG aansluiten bij het domeinspecifiek referentiekader in de eindkwalificaties die voor de opleidingen zijn opgesteld. De opleiding sluit tevens aan bij de internationale richtlijnen voor psychologieopleidingen. De RUG biedt de opleidingen ook in het Engels aan. Deze opleidingsvarianten hebben daarmee een internationaal karakter. Hoewel de opleiding aangeeft dit - gezien de korte bestaansduur van de Engelstalige programma's - nog niet als onderscheidend te zien, waardeert de commissie deze programma's en de internationale mogelijkheden die de opleiding hiermee biedt.

Standaard 2

Bacheloropleiding

Het bachelorprogramma Psychologie bestaat uit 180 EC, verspreid over drie studiejaar. De eerste twee jaren zijn gevuld met verplichte vakken. Het derde studiejaar biedt studenten de ruimte om een minor te volgen (30 EC) en om differentiatievakken te kiezen. Dit biedt de mogelijkheid om met deze differentiatie voor te sorteren op de afstudeerrichtingen in de masteropleiding, hiervoor zijn echter geen verplichte instroomeisen. Ook kunnen studenten ervoor kiezen een deel van hun programma in dit jaar in het buitenland te volgen. In het derde jaar ronden de studenten hun opleiding af met een bacheloronderzoek.

De commissie heeft vastgesteld dat de bacheloropleiding Psychologie van de RUG een brede basisopleiding is die studenten op wetenschappelijk niveau kennis en vaardigheden bijbrengt in de domeinen van de psychologie. Zij heeft tevens vastgesteld dat de eindkwalificaties vertaald zijn in leerdoelen per vak, die in het leerveldenmodel een samenhangend programma vormen. De stevige methodologische basis die de opleiding studenten beoogt mee te geven ziet de commissie terug in het curriculum. Ook is zij van mening dat de samenhang in het programma voldoende gerealiseerd wordt en dat studenten gedurende de drie studiejaar een gedegen beeld krijgen van psychologische theorieën, de samenhang hiertussen en de beperkingen hiervan. Wel benadrukt zij dat de organisatie van de opleiding een complexe structuur kent, waarin het risico bestaat dat de sturing op kwaliteit, samenhang en beperking van overlap bemoeilijkt wordt.

De commissie heeft vastgesteld dat alle eindtermen een plek hebben in het vaste curriculum van de opleiding. Daarbij kan volgens de commissie de vertaling van de eindtermen in

concrete, toetsbare eindkwalificaties per onderdeel voor de student nog beter geëxpliciteerd worden.

De commissie stelt tevens vast dat er binnen de bacheloropleiding in diverse vakken aandacht wordt besteed aan de beroepspraktijk van de psycholoog en dat studenten hiermee een goede indruk krijgen van deze beroepspraktijk.

Met de invoering van wekelijkse mentoraatbijeenkomsten in kleine groepen heeft de opleiding volgens de commissie een belangrijke stap gezet om ondanks grote studentenaantallen studenten kleinschaliger onderwijs aan te bieden. De commissie constateert ook dat tegelijkertijd het rendement van de opleiding nog beneden gemiddeld is. Zij roept het management op om er op toe te zien dat de voorgenomen maatregelen om dit te verbeteren, zoals intensivering van de contacturen, verhoging van het BSA en inzetten op de BKO gerealiseerd worden.

Ondanks de lagere rendementen dan gemiddeld bij de opleiding psychologie in Nederland heeft de commissie geen redenen gevonden om aan te nemen dat het programma te zwaar is. Zij is van mening dat het curriculum studeerbaar is.

Masteropleiding

De masteropleiding Psychologie van de RUG kent zes verschillende programma's. Ieder van deze programma's is opgebouwd volgens de volgende structuur:

- twee programma-specifieke basisvakken (10 EC).
- Een programma-specifiek vaardigheidsvak (5 EC).
- Een methodologisch vak.
- Keuzeruimte (10 EC).
- Masterthese (30 EC). Binnen een aantal programma's is er de mogelijkheid dit onderdeel te splitsen in een praktijkstage (19 EC) en een masterthese (11 EC).

De commissie heeft vastgesteld dat de programma's in de masteropleiding goed aansluiten op de bacheloropleiding. De masteropleiding biedt studenten een meer praktijkgerichte en verdiepende opleiding in een van de domeinen van de psychologie. Evenals bij de bachelor is de commissie van mening dat het curriculum alle eindtermen dekt, maar dat het aanbevelenswaardig is om voor de diverse programmaonderdelen heldere, toetsbare leerdoelen te formuleren voor hetgeen een student moeten kennen en kunnen.

De commissie vindt het opmerkelijk dat het niet verplicht is om een externe praktijkstage te lopen tijdens de masteropleiding. Zij is van mening dat een stage een belangrijke bijdrage kan leveren aan de praktijkervaring van studenten en aan hun voorbereiding op de beroepspraktijk. Zij vraagt ook aandacht voor het realiseren van voldoende stageplekken in de programma's waar deze stages wel zijn opgenomen.

In de masterthese vindt integratie plaats van de kennis en vaardigheden die de student heeft opgedaan. Hierin toont de student aan op academisch masterniveau psychologische theorieën te kunnen verbinden aan zelfstandig uitgevoerd onderzoek. De commissie constateert dat de opleiding studenten daarmee voldoende voorbereidt op een functie als onderzoeker.

Personeel

De commissie heeft vastgesteld dat de staf betrokken is bij wetenschappelijk onderzoek in de diverse psychologiedomeinen. Een deel van de staf heeft tevens een functie in de beroepspraktijk of heeft deze gehad. De commissie concludeert daaruit dat de staf de

onderzoeksgerichtheid en praktijkgerichtheid van het onderwijs in voldoende mate kan borgen.

Met de introductie van de BKO binnen de faculteit wordt de kwaliteit van het gegeven onderwijs gestimuleerd in de ogen van de commissie. Zij deelt de ambitie van het management om de gehele staf het BKO-traject te laten doorlopen. De commissie stelt vast dat er een grote mate van deskundigheid, betrokkenheid en enthousiasme aanwezig is bij docenten. Zij waardeert de wijze waarop docenten invulling geven aan hun toegankelijkheid voor studenten.

Standaard 3

De commissie heeft vastgesteld dat het gerealiseerde eindniveau van zowel de bachelor- als de masteropleiding Psychologie de vereiste kwaliteit heeft. Zij heeft geen problemen gesignaleerd bij de bestudering van de eindwerkstukken van beide opleidingen. Zowel de bachelor- als de masterstudenten hebben de eindkwalificaties gerealiseerd. Ook heeft de commissie vastgesteld dat de oordelen die de opleidingen hebben toegekend aan de eindwerkstukken overeenkomen met haar eigen oordeel. De beoordeling van de eindwerkstukken en de theses is voor studenten inzichtelijk door het gebruik van de beoordelingsformulieren. De commissie benadrukt dat de opleidingen deze beoordelingsformulieren in alle gevallen goed dienen te documenteren.

De commissie heeft tevens vastgesteld dat de kwaliteit van de stageverslagen van voldoende niveau is.

De commissie heeft vastgesteld dat de toetsen die tijdens de bachelor- en de masteropleiding worden afgenomen, van voldoende niveau zijn. Van zowel de tentamens als de opdrachten die de commissie bestudeerde van de opleidingen, kon zij vaststellen dat deze in voldoende mate toetsen of de studenten de eindkwalificaties behorend bij de cursus hebben behaald. Daarbij merkte de commissie op dat niet alleen kennis en inzicht, maar ook de toepassing daarvan in voldoende mate wordt getoetst. De validiteit en betrouwbaarheid van de toetsing en beoordeling wordt gewaarborgd door de toetscommissie, zo heeft de commissie vastgesteld.

De commissie merkte tijdens het bezoek op dat de opleidingen structureel de kwaliteit van de toetsen en beoordelingen daarvan borgen. De commissie heeft vastgesteld dat de examencommissie en toetscommissie een helder beeld hebben van hun taak en verantwoordelijkheden en deze naar behoren vervullen.

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Psychologie:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Psychologie:

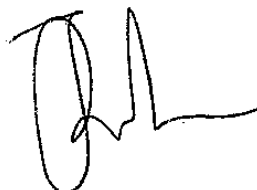
Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 13 september 2012

Prof. dr. W.T.A.M. (Walter) Everaerd

Drs. J. (José) van Zwieten

Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Bacheloropleiding

De bacheloropleiding Psychologie heeft tot doel de student voor te bereiden op de beroepsuitoefening als psycholoog en op de masteropleiding Psychologie. De opleiding beoogt de student brede kennis en elementaire vaardigheden bij te brengen op het gebied van de verschillende psychologische disciplines en de student academisch te vormen. De student leert de verworven kennis en vaardigheden toe te passen in onderzoek en daarvan verantwoord verslag te doen.

Na afronding van de bacheloropleiding Psychologie beoogt de RUG dat studenten in staat zijn om onder begeleiding onderzoek te doen waarvoor ze een brede vakinhoudelijke kennis dienen te bezitten. Tevens wordt van de studenten verwacht dat zij over voldoende professionele vaardigheden beschikken en kritisch kunnen reflecteren. In de zelfevaluatie benadrukt de RUG dat zij het van wezenlijk belang acht dat studenten een gedegen basiskennis van statistiek en methoden van onderzoek verwerven, evenals van de historische ontwikkeling en de wetenschapstheoretische uitgangspunten van de psychologie. Zij benadrukt hiermee het academische karakter van de opleiding. Studenten gaven in hun gesprekken met de commissie ook aan dat zij deze nadruk op methodologie en academische vorming herkennen als prominent aanwezig in het Groningse programma.

De eindtermen van de bacheloropleiding Psychologie en de masteropleiding Psychologie van de RUG, zoals opgenomen in bijlage 3, zijn geformuleerd in overeenstemming met de richtlijnen die de Kamer Psychologie hiertoe heeft opgesteld. Deze zijn op hun beurt geformuleerd met inachtneming van de Europese criteria voor psychologieopleidingen zoals geformuleerd door EuroPsy in het EFPA-model.

De EFPA gaat uit van een driejarige bachelor- en een tweejarige masteropleiding als minimum voor psycholoog scientist-practitioner. Voor de bacheloropleiding omschrijft de EFPA onder meer de componenten Orientation, theoretical courses and practicals, and academic skills (tezamen 125-135 EC), Methodology (minimaal 30 EC) en Non-psychology-theory (15-25 EC).

Ten behoeve van de samenhang in het programma is door de opleiding van de RUG een leerveldenmodel opgesteld, waarin de relatie tussen eindtermen van de opleiding en de individuele vakken wordt overbrugd door 4 leervelden:

- Academische domein-inhoudelijke kennis (Arbeids- en Organisationspsychologie, Hersenen en Gedrag, Klinische psychologie, Ontwikkelingspsychologie en Sociale psychologie en haar Toepassing)
- Methodologische en statistische kennis en vaardigheden

- Professionele vaardigheden
- Domeinoverstijgende kennis

De eindtermen van de bacheloropleiding Psychologie van de RUG voldoen met dit model volgens de commissie aan de voorschriften van het domeinspecifiek referentiekader. De eindtermen bewaken dat studenten na de opleiding kennis van en inzicht in de theorieën en bevindingen van de subdisciplines van de psychologie en hun toepassingen hebben. Ook heeft de opleiding eindtermen die de methodologische basis van haar studenten bewaken. Hieruit blijkt ook de visie van de opleiding volgens welke deze methodologische basis van wezenlijk belang is. Volgens de eindtermen zijn afgestudeerden van de bacheloropleiding in staat om eenvoudig onderzoek op te zetten en uit te voeren; de gegevens te interpreteren en een oordeel te vormen over de conclusies van het onderzoek die gebaseerd zijn op afwegingen van relevante maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten. Ook de verbinding met de steungebieden van de psychologie, zoals wetenschapsfilosofie en ethiek, zijn verankerd in de eindtermen: de opleiding hanteert als eindterm dat de afgestudeerde kennis van en inzicht in de wetenschapstheoretische vooronderstellingen van psychologisch onderzoek in vergelijking met andere wetenschappelijke disciplines heeft.

Bij het opstellen van de eindtermen is tevens aansluiting gezocht bij de Dublin-descriptoren die het niveau van bachelor en mastopleidingen specificeren. Daarbij geldt dat de bacheloropleiding in de meeste gevallen voorbereidt op de masteropleiding psychologie. Voor de zelfstandige beroepsuitoefening als psycholoog zal de driejarige bacheloropleiding te beperkt zijn.

Het opleidingsmanagement geeft tevens aan met de bacheloropleiding een stevige basisopleiding te willen bieden. Er is vooralsnog geen sprake van een profilering binnen het programma waarmee de opleiding zich expliciet onderscheidt van enkele andere Psychologie bacheloropleidingen.

De eindkwalificaties krijgen hun beslag in een onderwijsprogramma dat zowel in een Nederlandstalige als een Engelstalige variant wordt aangeboden. Beide opleidingen kennen dezelfde eindtermen, waarbij momenteel nog enkele verschillen bestaan in de vakken van de opleidingsvarianten. De vakken zullen vanaf het studiejaar 2012-2013 zoveel mogelijk gelijk zijn.

Masteropleiding

De zelfevaluatie van de masteropleiding meldt dat de studenten na afronding van de opleiding in staat moeten zijn om zelfstandig onderzoek te doen. Ook dienen ze voldoende gespecialiseerde vakinhoudelijke kennis te bezitten, over de benodigde vaardigheden te beschikken en kritisch te kunnen analyseren en reflecteren.

In de masteropleidingen wordt langs hetzelfde leerveldenmodel als bij de bacheloropleiding gewerkt aan de volgende eindkwalificaties voor de studenten:

1. De student heeft specialistische kennis van en inzicht in begrippen en theorieën over de psychologische wetenschapsgebieden, is in staat vanuit deze kennis en dit inzicht te reflecteren op de psychologische praktijk en is bovendien in staat deze kennis en dit inzicht kritisch te bevragen vanuit verschillende sociaalwetenschappelijke perspectieven.
2. De student heeft kennis van en inzicht in het brede spectrum van gangbare technieken en methoden in het sociaal wetenschappelijk onderzoek en kan deze toepassen op alle fases van onderzoek in de onderzoekscyclus.

3. De student kan vanuit een academische houding gegevens van zelf verricht wetenschappelijk onderzoek binnen het psychologisch domein analyseren, de resultaten daarvan rapporteren, hierop reflecteren en in debat gaan.
4. De student kan kennis en inzicht in de theorieën en begrippen uit de psychologie op ethisch verantwoorde wijze toepassen.

De masteropleiding kent 6 verschillende programma's: Arbeids- en Organisationspsychologie, Hersenen en Gedrag, Klinische psychologie, Ontwikkelingspsychologie, Sociale psychologie en haar Toepassing en een Vrije Keuze variant. In de Engelstalige opleiding zijn de programma's Klinische psychologie en Ontwikkelingspsychologie niet toegankelijk.

Bovenstaande kwalificaties zijn in ieder van de zes Masterprogramma's vertaald naar eindtermen voor het betreffende programma die aansluiten bij de Dublindescriptoren.

Voor de masteropleiding wordt in het domeinspecifiek referentiekader aangegeven dat er sprake moet zijn van a) inhoudelijke, specialistische kennis, afhankelijk van het masterprogramma; b) een gesuperviseerde praktijk- en/of onderzoeksstage; c) (indien relevant en gewenst, mede afhankelijk van de mastervariant) verdere oefening in vaardigheden voor de beroepspraktijk, zodanig dat daarmee voldaan wordt aan de eisen voor de Basisaantekening Psychodiagnostiek van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en de toegangskwalificatie tot de postacademische opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut of schoolpsycholoog; d) een masterthese: opzet, uitvoering en rapportage van een empirisch en/of analytisch onderzoek waarbij sprake is van een hoge mate van zelfstandigheid. De masterprogramma's van de masteropleiding Psychologie van de RUG voldoen volgens de commissie aan deze eisen. Alle programma's hebben eindtermen opgenomen betreffende het opzetten, uitvoeren en rapporteren van wetenschappelijk onderzoek. Waar relevant zijn er eindtermen opgenomen die refereren aan het toepassen van de wetenschappelijke kennis en vaardigheden in het professionele domein zoals de geestelijke gezondheidszorg.

Internationaal kan de master Psychologie vergeleken worden met de eisen van de European Federation of Psychologists' Associations (EFPA) voor het 'Europese psychologendiploma'. Deze standaard gaat uit van een driejarige bachelor- en een tweejarige masteropleiding als minimum voor psycholoog scientist-practitioner. De EFPA gaat in haar eisen voor de tweede cyclus ('Post-Graduate or Masters') uit van 120 EC, waarvan telkens minimaal 30 EC voor respectievelijk theoretische cursussen, een praktijkstage (internship) en een onderzoeksproject/thesis. De commissie onderschrijft weliswaar de stelling van de opleiding dat zij niet voldoet aan de eis dat van de EFPA dat een masterprogramma in de psychologie uit 120 EC moet bestaan, maar constateert dat Groningse masteropleiding Psychologie aan de formele eisen ten aanzien van de inhoud voldoet en daarmee in dezelfde positie verkeert als alle andere eenjarige Nederlandse academische masteropleidingen Psychologie.

Overwegingen

De commissie heeft kennis genomen van het domeinspecifiek referentiekader van de Psychologieopleidingen in Nederland. Zij is van oordeel dat dit, binnen de mogelijkheden die een vierjarige bachelor- en masteropleiding bieden, een heldere beschrijving biedt van de gewenste inhoud en doelstellingen van Psychologieopleidingen.

De commissie heeft vastgesteld dat de Psychologieopleidingen van de RUG aansluiten bij het domeinspecifiek referentiekader in de eindkwalificaties die voor de opleidingen zijn opgesteld. Zij heeft tevens vastgesteld dat deze kwalificaties vertaald zijn in leerdoelen per vak, die in het leerveldenmodel een samenhangend programma vormen.

De opleiding sluit hiermee aan bij de internationale richtlijnen voor Psychologieopleidingen. Met de Engelstalige programma's biedt de RUG de opleidingen ook in een internationaal karakter aan. Hoewel de opleiding aangeeft dit - gezien de korte bestaansduur van de Engelstalige programma's - nog niet als onderscheidend te zien, waardeert de commissie deze programma's en de internationale mogelijkheden die de opleiding hiermee biedt.

Conclusie

Bacheloropleiding Psychologie: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Masteropleiding Psychologie: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stelt de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Curricula

De commissie heeft de curricula van de Psychologie opleidingen aan de RUG bestudeerd en beoordeeld of deze een compleet en samenhangend geheel vormen, in aansluiting op de eindkwalificaties.

Bacheloropleiding

Het bachelorprogramma Psychologie bestaat uit 180 EC, verspreid over drie studie jaren. De eerste twee jaren zijn gevuld met verplichte vakken. Het derde studiejaar biedt studenten de ruimte om een minor te volgen (30 EC) en om differentiatievakken te kiezen die voorsorteren op de afstudeerrichtingen in de masteropleiding. Ook kunnen zij ervoor kiezen een deel van hun programma in dit jaar in het buitenland te volgen. In het derde jaar ronden de studenten hun opleiding af met een bacheloronderzoek.

De opleiding geeft het curriculum vorm middels de 4 leervelden zoals beschreven in het leerveldenmodel (zie de bevindingen bij Standaard 1): Academische domeininhoudelijke kennis, Methodologische en statistische kennis en vaardigheden, Professionele vaardigheden en Domein-overstijgende kennis.

De opleiding heeft uitgewerkt hoe de algemene eindtermen zich vertalen in eindtermen per leerveld. Deze zijn vervolgens in een bijlage op de zelfevaluatie weer nader gerelateerd aan het curriculum. Per leerveld is een overzicht, per studiejaar, van hoe de eindtermen terugkomen in de leerdoelen van de individuele vakken. Ook is in dit overzicht aangegeven hoe deze vakken zich verhouden tot de Dublindescriptoren. De commissie heeft kennis genomen van deze uitwerking. Zij heeft hiermee kunnen vaststellen dat het curriculum voldoende waarborgen geeft dat de eindtermen van de opleiding gerealiseerd kunnen worden. Zij merkt hierbij wel op dat de leerdoelen per vak veelal zijn geformuleerd in termen van de gedoeerde stof. Beter zou het volgens de commissie zijn om leerdoelen te formuleren vanuit de

eindtermen voor de student: wat moet een student kennen of kunnen na afronding van dit vak?

De leervelden zijn in toenemende complexiteit in de drie studie jaren ingebed. In het eerste jaar hebben studenten van alle leervelden minimaal een vak. De opleiding wil hiermee, zo beschrijft de zelfevaluatie, studenten leren dat er onderlinge samenhang is tussen de leervelden. Deze vakken hebben een inleidend niveau. Aan het eind van het eerste jaar krijgen de studenten gelegenheid om binnen hun mentorgroep in de zogenaamde 'propedeuseproef' voor het eerst een betoog op te stellen dat getoetst wordt aan academische criteria. Aan het einde van het tweede jaar hebben studenten kennis gemaakt met alle vakgebieden binnen de psychologie en hebben zij meer verdiepende vakken gevolgd op het gebied van statistiek, methodologie en diagnostische vaardigheden.

Binnen het leerveld 'Domein-overstijgende kennis' krijgen studenten onderwijs in de geschiedenis van de psychologie, wetenschapstheorie en de werkvelden van de psychologie. In het vak 'Psychologische intuïties' leren studenten over de verhouding tussen intuïtieve en wetenschappelijke kennis. Dit leerveld heeft als doel om de studenten in staat te stellen de wetenschappelijke psychologie en haar deelgebieden vanaf een metaniveau te analyseren en om hen te leren kritisch na te denken over de psychologie als professie en als hun eigen toekomstig werkveld.

De bacheloropleiding is zoals genoemd in een Nederlandstalige en in een Engelstalige variant te volgen. De instroom in de Engelstalige variant is de afgelopen jaren sterk toegenomen, in 2010-2011 stroomden volgens overzichten in de zelfevaluatie 366, voornamelijk Duitse, studenten in. Momenteel bestaan nog enkele verschillen in de vakken van de opleidingsvarianten, met name in het mentoraat. De vakken zullen vanaf het studiejaar 2012-2013 zoveel mogelijk gelijk zijn.

Keuzeruimte

De opleiding aan de RUG valt op door de grote keuzevrijheid die studenten hebben. Het grootste deel van het derde jaar kunnen studenten zelf invullen met keuzevakken. Hier is een ruim aanbod voor. Studenten krijgen voorafgaand aan het derde jaar voorlichting over de keuzemogelijkheden en de aansluiting op de masterprogramma's. Daarbij geldt dat er bijna geen ingangseisen zijn voor de verschillende specialisaties in de masterfase. Deze zijn er alleen voor de studenten die binnen de specialisatie 'Klinische Psychologie de gezondheidsrichting' kiezen.

Studenten kiezen naast een deel differentiatie vakken in het derde jaar ook een minor. De opleiding biedt de verdiepende minor 'Psychologie in de gezondheidszorg' aan, bestaande uit een keuze van zes vakken uit het aanbod van tien vakken. Studenten kunnen er ook voor kiezen een verbredende minor te volgen bij een andere faculteit. Ten slotte is er de mogelijkheid een vrije keuze minor samen te stellen uit het aanbod van de opleiding en andere opleidingen of vakken in het buitenland.

De brede keuzemogelijkheden betekenen dat studenten zelf kunnen kiezen of zij in het laatste jaar van de bachelor verder willen specialiseren in een van de psychologie-domeinen of juist willen verbreden. Zowel studenten als docenten zijn in de gesprekken positief over deze indeling van de opleiding.

Internationalisering

Binnen het derde jaar is er voor studenten de mogelijkheid om een deel van de opleiding in het buitenland te volgen. De opleiding heeft hier zelf een aantal plaatsen voor (118). De uitwisselingsfaciliteiten worden gecoördineerd door de ‘international exchange-officer’ van de opleiding. Studenten krijgen voorlichting over de mogelijkheden voor studeren in het buitenland. Uit gesprekken met studenten blijkt dat zij bekend zijn met deze voorlichting en met de mogelijkheden voor een internationale uitwisseling. Buiten deze voorlichting om ervaren zij geen stimulans om in het buitenland te studeren. Zij ervaren ook geen struikelblokken om een deel van de studie in het buitenland te volgen. In de laatste jaren maakten ongeveer 40 studenten van deze mogelijkheid gebruik.

Onderzoeksvaardigheden

Studenten komen al vanaf het begin van hun opleiding in aanraking met wetenschappelijk onderzoek. Voorafgaand aan de studie kunnen zij op de website van de opleiding al een indruk krijgen van de onderzoeken waar de psychologie-staf zich mee bezig houdt. De inleidende vakken in de psychologiedomeinen worden gegeven door leerstoelhouders. Ook de differentiatievakken worden gedoceerd door de vaste wetenschappelijke staf waarvan de onderzoeksexpertise aansluit op het gedoceede vak. In de toelichting van het management tijdens het visitatiebezoek wordt ook aangegeven dat de opleiding er naar streeft in toenemende mate het eigen onderzoek van de staf te verweven in het onderwijs.

De onderzoeksvaardigheden van studenten worden in het eerste jaar ontwikkeld in het leerveld Methodologische en statistische kennis en vaardigheden. In hoorcolleges en practica leren de studenten technieken voor dataverzameling en –analyse. In het tweede jaar oefenen studenten voor het eerst in een practicum met het zelf uitvoeren van een onderzoek. Zij doen dit in groepsverband. In dit practicum doorlopen zij alle stadia van het uitvoeren van een onderzoek: van het verzamelen en beoordelen van literatuur, het formuleren van een vraagstelling en hypothese en het ontwerpen van een onderzoek, tot het vragen van toestemming bij de Ethische Commissie Psychologie, het verzamelen en analyseren van gegevens en ten slotte het presenteren van de resultaten. Dit practicum biedt de gelegenheid om de opgedane kennis over onderzoeksmethoden te oefenen alvorens in het derde jaar de bachelorthese als eindwerk van de opleiding wordt uitgevoerd. Deze bachelorthese is het onderdeel waarin de studenten hun opgedane kennis van de psychologie en van onderzoeksmethoden toepassen in de uitvoering van een onderzoek. Zij voeren dit onderzoek uit in groepen van 5 studenten en rapporteren individueel schriftelijk over de resultaten.

Het leerveld beslaat met de methodologie- en statistiekvakken, de practica voor gegevensverzameling, testtheorie en testgebruik, theorie en ethiek, het tweedejaars practicum en de bachelorthese in totaal 50 EC. De commissie stelt vast dat daarmee ruim aan de internationale eisen wordt voldaan, die schrijven een minimum van 30 EC voor.

Academische vaardigheden

Ook het ontwikkelen van algemene academische vaardigheden komt in het bachelorcurriculum terug. De opleiding brengt deze onder in het leerveld Professionele vaardigheden. Dit veld beslaat enerzijds de professionele sociale vaardigheden en anderzijds de academische lees-, presentatie- en schrijfvaardigheden.

De professionele sociale vaardigheden beslaan leerdoelen zoals onder andere het op professionele wijze kunnen houden van interviews en voeren van tweegesprekken in de psychologische diagnostische praktijk en het beheersen van groepsdynamische vaardigheden.

De professionele sociale vaardigheden komen terug in practica in het eerste en tweede jaar: Gespreks- en groepsvaardigheden en Gespreks- en diagnostische vaardigheden. In het derde jaar worden binnen de majordifferentiaties en de minor ook vakken aangeboden in dit leerveld, bijvoorbeeld het practicum Groepsdynamische vaardigheden. In deze practica krijgen studenten theoretische modellen aangeboden vanuit de literatuur en oefenen zij in het toepassen daarvan.

De academische lees-, presentatie- en schrijfvaardigheden worden in de eerste en tweedejaars practica expliciet gestimuleerd. Met name in de mentorgroepen krijgen studenten veel feedback op door hen geschreven en gepresenteerd werk. In de propedeuse proef geven studenten een mondeling betoog dat op academische criteria wordt beoordeeld. In het tweede jaar schrijven studenten twee papers die ook op schrijfvaardigheid worden beoordeeld. Studenten gaven in de gesprekken aan dat zij veel feedback ontvangen op hun schrijfwerk en dat er in de practica aandacht besteed wordt aan de ontwikkeling hiervan. Ook benoemden zij dat een sterk punt van de opleiding is dat docenten hen kritisch leren denken.

Relatie met de beroepspraktijk

Hoewel het management de bacheloropleiding niet heeft ingericht als eindonderwijs, is ook in het bachelorprogramma al kennismaking met de beroepspraktijk van psychologen opgenomen. In het eerste jaar houden studenten in het practicum 'Wetenschap en praktijk: werkvelden' interviews met beroepsbeoefenaren. In het tweede jaar is een vak 'Beroepsperspectieven' opgenomen. In dit vak krijgen studenten in hoorcolleges en practica zicht op de belangrijkste werkvelden van de psychologie en de daarbij benodigde competenties. Ook leren zij hierin te reflecteren op de mate waarin zij al over deze competenties beschikken. Gastdocenten vertellen in colleges over hun werkzaamheden als psycholoog in de praktijk. Ook in andere vaardigheidspractica wordt volgens de zelfevaluatie incidenteel gebruik gemaakt van gastdocenten. Aanvullend aan de reguliere activiteiten organiseert de studievereniging VIP ook werkbezoeken voor studenten, waarin zij indrukken opdoen van de beroepspraktijk.

De zelfevaluatie noch de bijlagen daarop geven een toelichting op waar gediplomeerde bachelors psychologie uit Groningen terecht komen. De grote instroom van RUG studenten in de masteropleidingen lijkt er op te duiden dat de meeste studenten doorstromen naar een masteropleiding psychologie aan de RUG.

Onderwijsconcept

De psychologieopleidingen trekken ieder jaar grote aantallen studenten. Om ondanks de grootschaligheid toch voldoende intensief onderwijs en begeleiding aan te kunnen bieden heeft de opleiding een aantal maatregelen genomen. In het eerste jaar worden studenten begeleidt in een mentoraatsysteem. Dit betekent dat zij wekelijks in groepen van maximaal 12 studenten werken onder begeleiding van een docent en een student-assistent. In het mentoraat vindt reflectie plaats op wetenschap en praktijk. Ook komt hier het oefenen in studiemethoden, wetenschappelijk schrijven, presenteren en feedback geven aan de orde. In het tweede studiejaar is er ook nog mentoraat, zij het in minder intensieve vorm. In het onderzoekspracticum in het tweede semester van het tweede jaar worden studenten in groepen van vijf wekelijks begeleid door een docent. In het derde jaar volgen studenten keuzevakken. Omdat hier een ruim aanbod aan is, zijn deze vakken kleinschaliger van karakter.

In een aantal vakken wordt in toenemende mate met deelopdrachten gewerkt waardoor de studenten gestimuleerd worden actief te studeren gedurende de collegeweek. Dit is een

reactie op de vaststelling dat zeven weken college gevolgd door een tentamenweek uitlokt dat studenten pas gaan studeren als de tentamenweek nadert. De commissie adviseert de opleiding door te gaan met het zoeken naar activerende onderwijsvormen.

Nestor, de elektronische leeromgeving van de RUG, wordt in toenemende mate gebruikt voor discussie en interactie tussen docenten en studenten en studenten onderling. Studenten gaven aan dat de mate waarin dit gebeurt per vak verschilt. Zij vullen aan dat ook buiten de colleges en Nestor om docenten in de regel zeer toegankelijk zijn voor vragen. Dit gebeurt zowel per e-mail als aansluitend aan colleges.

De zelfevaluatie beschrijft kort welke werkvormen de RUG inzet om de eindtermen te realiseren: zij geeft aan hiervoor hoorcolleges, werkcolleges en practica in te zetten. Nadere informatie over didactische uitgangspunten of diversiteit in werkvormen heeft de commissie, anders dan vakbeschrijvingen, niet kunnen beoordelen. De commissie is van mening dat een grotere variëteit aan werkvormen de opleiding kan versterken. Meer inzetten op werkcolleges kan actief studiedrag van studenten stimuleren en stelt hen in staat op kennis te reflecteren met medestudenten en docenten.

Samenhang

Aangaande de samenhang binnen het programma is het leerveldenmodel voor de opleiding een belangrijk instrument. Verder wordt ook in de overlegstructuur aandacht besteed aan zowel het borgen van samenhang in het programma als aan het voorkomen van hinderlijke overlap. Hiertoe zijn verschillende coördinatiemechanismen. Er is een bachelorcoördinator die de regie voert op de opleiding als geheel, onder andere als voorzitter van de Bachelorraad. Daarnaast zijn er leerjaarcoördinatoren die de samenhang binnen 1 studiejaar bewaken. Zij organiseren hiervoor semesterbijeenkomsten met de in het leerjaar betrokken docenten. Door de studiejaar heen wordt de samenhang in opbouw van de leervelden 'Methodologische en statistische kennis en vaardigheden' en 'Professionele vaardigheden' bewaakt door 2 leerlijncoördinatoren. Verder is de Opleidingscommissie als wettelijk orgaan verantwoordelijk voor het bewaken van de kwaliteit van de opleiding en kan zij vanuit vakevaluaties eventuele knelpunten signaleren. Vanuit de gesprekken tijdens het visitatiebezoek blijkt dat in deze structuur de opleidingsdirecteur een sterke rol heeft in het verbinden van de verschillende actoren.

Tijdens de visitatie gaven studenten in zowel de Nederlandstalige als de Engelstalige variant aan dat ze de samenhang in het programma bemerken en de opbouw van het programma logisch en helder vinden. Zij zien een opbouw in diepgang gedurende de drie studiejaar. Ook gaven zij aan dat ze de samenhang en de verschillen zien tussen de verschillende psychologische domeinen. Zij gaven aan dat het programma steeds meer voortbouwt op voorkennis en er gedurende het programma duidelijk wordt wat de perspectieven en ook de beperkingen zijn van de psychologie.

Wat betreft overlap geven studenten aan dat er wel sprake is van overlap in de theorieën die behandeld worden in verschillende vakken, maar dat over het algemeen deze theorieën in de verschillende vakken vanuit verschillende perspectieven benaderd worden, waardoor de overlap niet hinderlijk is, maar juist bijdraagt aan een goed overzicht over het vakgebied als geheel.

De commissie heeft vastgesteld dat er binnen de opleiding verschillende initiatieven en actoren zijn om de samenhang in het programma te bewaken. Wel is zij van mening dat er een zeer complexe structuur is ontstaan van coördinatoren en commissies die veel aandacht

vraagt van de opleidingsdirecteur. De commissie beveelt aan om te onderzoeken op welke wijze de structuur eenvoudiger ingericht kan worden, zodanig dat de samenhang en kwaliteit van het programma nog steeds voldoende bewaakt worden.

Studielast

Het studiejaar is verdeeld in vier periodes van zeven collegeweken met aansluitend vrije weken ten behoeve van tentamens. Gemiddeld krijgen de studenten hierin 11 contacturen. Het management van de opleiding geeft aan dat zij voor de komende studie jaren dit willen verhogen naar 12 contacturen per week. Voor de toekomst is de ambitie geformuleerd om 40 maal 12 contacturen per studiejaar te programmeren.

Studenten merken op dat de studeerbaarheid van het programma goed is. Zij besteden gemiddeld niet meer dan 40 uur aan hun studie. Zij geven aan dat voor sommigen statistiek een struikelvak is, maar dat de door de opleiding aangeboden practica en aanvullende bijlessen (waarvoor een vergoeding wordt gevraagd) voldoende zijn om dit vak te kunnen halen. In cursusevaluaties wordt studenten gevraagd naar de verhouding tussen de besteedde uren en het aantal EC dat voor een cursus staat. Wanneer hier opvallende uitslagen uit komen worden deze in het reguliere proces met docenten en met de opleidingscommissie besproken. Ook de aansluiting op het instroomniveau is wat de studenten betreft goed: zij geven aan dat alle vakken waar nodig de benodigde voorkennis kort terughalen. Eventuele deficiënties zijn hiermee voor studenten, met aanvullende zelfstudie, goed op te vangen. De opleiding is tevens gestart, zo meldt de zelfevaluatie, met een volgsysteem van studiesucces, mede op basis van een instroomtoets waarin het beginniveau van de vakken Engels, Biologie en Wiskunde wordt getoetst. De zelfstudie maakt ook melding van een project van een promovenda Ontwikkelingspsychologie waarin een cohort studenten gevolgd wordt om zodoende inzicht te krijgen in de struikelblokken binnen het programma. Tijdens het bezoek blijkt echter dat dit project nog niet breed bekend is binnen de opleiding, de studieadviseur was hier bijvoorbeeld niet van op de hoogte.

Binnen het mentoraatsysteem heeft iedere student in het eerste jaar drie maal een individueel gesprek met de mentor waarin de voortgang en eventuele knelpunten of vragen besproken worden. Recent is RUG-breed het Bindend Studieadvies (BSA) ingevoerd, dat voorschrijft dat studenten in hun eerste jaar minimaal 40 EC moeten halen om de opleiding te mogen voortzetten. Alle studenten die na het eerste semester een lage slaagkans laten zien, worden opgeroepen voor een gesprek. Het management van de opleiding heeft aangegeven dat dit BSA verhoogd zal worden naar 45 EC. Ook zal de zogenaamde 'harde knip' ingevoerd worden, waardoor studenten hun hele bacheloropleiding afgerond moeten hebben voordat zij aan de masteropleiding mogen beginnen.

Voor studenten die goede resultaten behalen is er de mogelijkheid om toegelaten te worden tot het honoursprogramma van de universiteit. Dit programma vindt plaats in het tweede studiejaar en biedt verbredende modules en debatreksen. De opleiding Psychologie verzorgt tevens een excellentieprogramma dat bestaat uit seminars, themabijeenkomsten en een korte onderzoeksstage. Jaarlijks worden 30 studenten uitgenodigd om hieraan deel te nemen.

Rendement

Ondanks de versterkte aandacht voor begeleiding, het BSA en de in de ogen van studenten goede studeerbaarheid van het programma, heeft de bacheloropleiding beneden gemiddelde rendementen. Gemiddeld over de laatste tien jaren haalt 40% van de studenten de eindstreep van de bacheloropleiding niet, zo meldt de zelfevaluatie. In de afgelopen tien jaren haalt 32 tot 57% van de herinschrijvers na het eerste jaar binnen vier jaar hun diploma. Na 3 jaar is het

rendement gemiddeld rond de 20%, waar dit landelijk rond de 30% ligt. Aanvullende rendementscijfers zijn opgenomen in bijlage 5. In de Engelstalige variant van de bacheloropleiding zijn de rendementen opvallend hoger. Het eerste gemeten rendement van 1 cohort is 56% na 3 jaar. In de gesprekken gaven docenten en management aan dat de verklaring voor deze hogere rendementen waarschijnlijk ligt in de verschillen tussen deze studentenpopulaties: buitenlandse, veelal Duitse, studenten komen vaak zeer gemotiveerd naar Groningen om hun opleiding te volgen en willen hiermee zo snel mogelijk klaar zijn. Ook kiezen Nederlandse studenten in toenemende mate voor deze variant, waarbij ook zij vaak sterker gemotiveerd zijn dan de studenten in de Nederlandstalige variant.

De commissie heeft kennis genomen van de maatregelen die de opleiding heeft genomen om de studeerbaarheid van de opleiding en daarmee de rendementen te bevorderen. Zij staat positief tegenover het intensieve mentoraat en de geplande verhoging van het aantal contacturen. De commissie heeft geen aanwijzingen kunnen vinden waaruit zou blijken dat het programma te zwaar is. Toch is zij van mening dat de lage rendementen in combinatie met de grote studentenaantallen om blijvende aandacht van het management vragen.

Masteropleiding

De masteropleiding Psychologie kent zes verschillende programma's: Arbeids- en Organisationspsychologie, Hersenen en Gedrag, Klinische psychologie, Ontwikkelingspsychologie, Sociale psychologie en haar Toepassing en een Vrije Keuze variant.

Elk van deze programma's is opgebouwd volgens de volgende structuur:

- twee programma-specifieke basisvakken (10 EC)
- een programma-specifiek vaardigheidsvak (5 EC)
- een methodologisch vak
- Keuzeruimte (10 EC)
- Masterthese (30 EC). Binnen de programma's Hersenen & Gedrag, Ontwikkelingspsychologie en Klinische Psychologie is er de mogelijkheid dit onderdeel te splitsen in een praktijkstage (19 EC) en een masterthese (11 EC). Ook bij het AOP-programma is het mogelijk de theseruimte deels in te vullen met een praktijkstage.

Voor het Vrije Keuze Programma geldt dat studenten een programma samenstellen in overleg met de mastercoördinator. Hiervoor worden in ieder geval mogelijkheden aangeboden op het gebied van Psychometrie, Statistiek en Methodologie en op het gebied van Theorie en Geschiedenis van de Psychologie. De mastercoördinator dient het uiteindelijk gekozen pakket goed te keuren.

Studenten krijgen aan het einde van hun bacheloropleiding voorlichting over de inhoud van de verschillende masterprogramma's. Hiertoe wordt tevens een congres 'Master Your Talent' georganiseerd in samenwerking met de studievereniging VIP. Onderstaand volgt een toelichting op de inhoud van de verschillende masterprogramma's.

- Het programma **Arbeids-, Organisatie en Personeelspsychologie** bestudeert het doen, denken en voelen van mensen in de werkcontext. Daarbij kan de nadruk liggen op de taakverrichting, gezondheid en het welzijn van de individuele werknemer (A), de processen die een rol spelen bij het samenwerken van mensen in een organisatie (O) of op de voorwaarden en de effecten van het personeelsbeleid van de organisatie (P).

- Binnen de masterroute **Hersenen en Gedrag** staat de relatie tussen structuur en functie van het brein en gedrag centraal. Het gaat over al die aspecten van het gedrag en gedragsstoornissen die gerelateerd zijn aan het functioneren of disfunctioneren van de hersenen. Vanaf het jaar 2012 zal dit programma gesplitst worden in een programma Klinische Neuropsychologie en een programma Cognitieve psychologie en psychofysiologie.
- Binnen de masterroute **Klinische Psychologie** staat de bestudering van psychische problemen centraal. Belangrijke onderdelen van de opleiding zijn het opdoen van theoretische kennis en het verkrijgen van onderzoeks- en professionele vaardigheden. Het doel hiervan is om psychopathologie beter te begrijpen (theorie), vast te kunnen stellen wat er aan de hand is (diagnostiek), en verandering teweeg te brengen (interventie).
- Het onderwijs van het programma **Ontwikkelingspsychologie** richt zich op de studie van de ontwikkelingsprocessen en de toepassing ervan over de gehele levensloop. Hierin is aandacht voor het brede gebied van de praktijk van opvoeding en onderwijs, voor de begeleiding van normale en problematische ontwikkelingsprocessen binnen gezin, school en maatschappij en voor de diagnostiek van normale en problematische ontwikkelingsprocessen in diverse praktijkcontexten.
- **Sociale Psychologie en haar Toepassingen** gaat over de relatie tussen het alledaagse gedrag van “normale” mensen en de grootschalige invloed ervan op de samenleving en organisaties. De sociaal psycholoog bestudeert, verklaart en beïnvloedt gedrag ‘op straat’ en in groepen, in bedrijven en organisaties, op internet en in grote massa’s. In de masteropleiding wordt uitgewerkt welke sociaalpsychologische factoren van invloed zijn op menselijk gedrag, en hoe deze factoren en gedragingen kunnen worden beïnvloed. Hiertoe leren studenten sociaalpsychologische theorieën kennen en bekwamen zij zich in het toepassen en onderzoeken daarvan.
- Het masterprogramma **Vrije Keuze Psychologie** kan om verschillende redenen gekozen worden:
 1. Sterke specialistische belangstelling voor het deelgebied 'statistiek, psychometrie, & methodologie' of het deelgebied 'theorie & geschiedenis van de psychologie'. Bij een specialisatie in de statistisch-methodologische richting kiezen studenten cursussen op dit terrein uit het aanbod in de vier masterrichtingen binnen psychologie, de Research Master GMW, of masteropleidingen elders. In het geval van een specialisatie in het deelgebied 'theorie & geschiedenis van de psychologie' kiest men een pakket van vakken binnen de vier masterrichtingen psychologie, eventueel aangevuld met vakken buiten de master psychologie.
 2. Sterke oriëntatie op specifieke toepassingen zoals bijvoorbeeld gezondheidspsychologie, verkeerspsychologie, sportpsychologie. Zo kan een student bijvoorbeeld onderdelen gezondheidspsychologie combineren met onderdelen van de programma’s hersenen en gedrag, klinische en ontwikkelingspsychologie of sociale psychologie en haar toepassingen.
 3. Sterke interesse in een thematische toepassing die zich alleen laat invullen vanuit verschillende masterrichtingen. Voorbeelden zijn criminaliteit (sociale psychologie, hersenen en gedrag, vakken bij de juridische faculteit), verouderingsprocessen (sociale en ontwikkelingspsychologie), en stress en arbeid (klinische psychologie, arbeidspsychologie).

Het masterprogramma *Vrije Keuze Psychologie* kan dus een combinatie van de verschillende masterprogramma's zijn, of juist een sterkere specialisatie. De samenstelling van een Vrije Keuzeprogramma moet zoals genoemd goedgekeurd worden door de mastercoördinator. Met een gerichte keuze voor vakken uit het Hersenen en Gedrag programma en de Klinische en Ontwikkelingspsychologieprogramma's kan in deze programma's worden voldaan aan de basisaantekening psychodiagnostiek van het NIP (Nederlands Instituut voor Psychologie). Daarnaast is een bepaald vakkenpakket nodig om te voldoen aan de toelatingseisen voor de opleiding tot GZ-psycholoog.

Keuzeruimte

Voor de programma-specifieke basisvakken geldt dat studenten een keuze dienen te maken uit een aanbod van meer dan twee vakken. De overige basisvakken kunnen zij eventueel nog in de keuzeruimte volgen. Dit betekent dat studenten hiermee ook in de masterfase veel keuzeruimte hebben, net als in het derde jaar van de bacheloropleiding. Hiermee kunnen zij zich nog scherper profileren met de samenstelling van vakken die zij kiezen. Studenten geven aan het prettig te vinden om op deze manier te kunnen kiezen voor de richting waarin zij zich willen specialiseren. Zo kunnen studenten van het AOP bijvoorbeeld kiezen om meer richting de Personeelspsychologie te specialiseren door te kiezen voor vakken als 'Personeelsontwikkeling' en 'Personeelsselectie'. Voor studenten die zich meer in de organisatieontwikkeling of coaching willen specialiseren zijn er vakken als 'Gerichte organisatieverandering' en 'Coaching'.

Studenten in de Engelstalige variant kunnen deelnemen aan de varianten Arbeids- en Organisationspsychologie, Hersenen en Gedrag, Sociale psychologie en haar Toepassing en een Vrije Keuze variant. Voor een aantal van de varianten geldt dat sommige vakken alleen in het Nederlands gedoceerd worden en er daardoor voor de Engelstalige studenten minder keuze is. De opleiding biedt NT2 taalonderwijs aan zodat studenten ook het Nederlandstalig onderwijs kunnen volgen. Daarmee zijn zij ook toelaatbaar tot het Klinische en Ontwikkelingspsychologieprogramma.

Zelfstandigheid

Studenten worden in de masterfase geacht zelfstandiger te werken. Zij hebben minder contacturen geprogrammeerd. Tegelijkertijd is de docent-student verhouding ruimer, waardoor contact met de staf intensiever is. Studenten geven dit ook aan tijdens de gesprekken. Zij ervaren de masteropleiding als kleinschaliger en intensiever, er is veel contact met docenten.

Na hun toelating tot de master stelt iedere student een jaarplanning op met behulp van een standaard planningsformulier. Studenten bespreken deze planning met de coördinator van het programma waaraan ze deelnemen. Deze levert feedback. De uiteindelijke planning wordt doorgestuurd naar de studieadviseur, die het document opneemt in het studentdossier. Studenten geven aan dit er in deze jaarplanning sterk gestuurd wordt op het afronden van vakken en these binnen 1 studiejaar.

Samenhang

De samenhang in de verschillende programma's wordt gewaarborgd door de selectie van basisvakken en vaardigheidsvakken die per programma zijn samengesteld. Al aan het einde van de bacheloropleiding vindt hierover voorlichting plaats. Waar nodig kan de programmacoördinator studenten adviseren over de samenstelling van hun pakket aan vakken. De commissie heeft over deze voorlichting en advisering gesproken met studenten en docenten. Zij heeft geconstateerd dat studenten vanuit hun bacheloropleiding goed

voorgelicht worden over de inhoud van de masterprogramma's, dusdanig dat zij een gericht en samenhangend pakket van vakken kunnen samenstellen.

Relatie van het curriculum met de eindtermen

De opleiding heeft eindtermen per programma opgesteld binnen het raamwerk van de Dublindescriptoren. In een bijlage op de zelfevaluatie zijn deze eindtermen per programma opgenomen. Vervolgens is in deze bijlage een overzicht weergegeven met per vak binnen het programma de leerdoelen en de aansluiting op de eindtermen. Zo heeft bijvoorbeeld het vak 'Attitudes en gedrag' binnen het programma Sociale psychologie en haar toepassingen als leerdoel 'Kennis hebben over sociaalpsychologische theorieën en modellen over de vorming en beïnvloeding van attitudes'. Dit doel draagt bij aan het realiseren van Dublindescriptoren en eindtermen 1 en 2: Kennis en Inzicht en Toepassen kennis en Inzicht. Deze laatste eindterm bevat binnen het programma Sociale Psychologie en haar toepassingen de volgende uitwerking: 'Is in staat om de kennis en het inzicht op het gebied van de Sociale Psychologie en haar Toepassingen te integreren en toe te passen op complexe maatschappelijke of theoretische sociaal psychologische vraagstukken.'

De masterthese is het onderdeel van de opleiding waarin alle kennis en vaardigheden geïntegreerd moeten worden. Dit onderdeel draagt daarmee volgens de bijlage bij aan elk van de eindtermen per programma. Bij het uitvoeren van de these krijgt iedere student een begeleider. Deze heeft 1 uur per week beschikbaar per student om de begeleiding vorm te geven.

De commissie heeft het overzicht met de leerdoelen per cursus en de relatie met de eindtermen bestudeerd. Ze is van oordeel dat hiermee gewaarborgd is dat de eindtermen binnen het curriculum gerealiseerd kunnen worden. Wel merkt zij net als bij de bacheloropleiding op dat op de wijze waarop de leerdoelen zijn geformuleerd onvoldoende duidelijk is wat een student moet kennen en kunnen na afronding van de vakken. Doelen zijn nog vaak geformuleerd in wat een student krijgt aangeboden of gaat doen. Bij het vak 'Coaching' is bijvoorbeeld als leerdoel geformuleerd dat studenten kennis maken met en inzicht krijgen in het toepassen van verschillende psychologische theorieën en benaderingen in de coachingspraktijk, dat zij oefenen met het coachen van volwassenen in hun leer- en ontwikkelingsproces, oefenen met verschillende fasen van een coachingstraject en het geleerde toepassen in een coachingstraject. Beter zou het volgens de commissie zijn om te formuleren wat een student moet kunnen na het afronden van deze cursus: bijvoorbeeld het vanuit een theoretisch model zelfstandig opzetten van een coachingstraject.

Relatie met de beroepspraktijk

De masteropleiding leidt op tot psycholoog of onderzoeker. Dit betekent dat er in het programma meer dan in de bachelor sprake moet zijn van voorbereiding op de beroepspraktijk. In de zelfevaluatie staat niet beschreven welke aanpak of visie de opleiding hanteert voor deze beroepspraktijkvorming. Wel is vermeld dat in sommige onderdelen het onderwijs wordt verzorgd door beroepsbeoefenaars vanuit de praktijk of stafleden die hun wetenschappelijke werk combineren met de beroepspraktijk. Studenten gaven ook aan dat zij ervaren dat de master meer dan de bachelor praktijk georiënteerd is door het gebruik van casussen in de vakken. Een andere gelegenheid voor het opdoen van praktijkervaring is de in 2011 opgestarte Coachwerkplaats. Hierin coachen studenten en pas afgestudeerden medestudenten met een coachvraag. Verder is de praktijkstage een onderdeel waarin studenten de toepassing in de beroepspraktijk ervaren. De stages zijn echter niet verplicht en worden alleen vanuit de programma's Hersenen en Gedrag, Klinische Psychologie en Ontwikkelingspsychologie vanuit de opleiding door een stage coördinator georganiseerd. Uit

de gesprekken met studenten bleek dat ook binnen deze programma's het moeilijk is om een geschikte klinische stage te vinden. Het aanbod hiervan is beperkt. Binnen de masteropleiding aan de RUG ronden dus niet alle studenten hun masterdiploma af met praktijkervaring buiten de universiteit.

De commissie heeft tijdens haar bezoek kunnen vaststellen dat de praktijkgerichtheid in de masteropleiding toeneemt. Veel docenten hebben eigen ervaring in de beroepspraktijk of brengen deze in met casussen of gastdocenten. De commissie is positief over het initiatief om vanuit de Coachwerkplaats studenten extra gelegenheid te bieden hun gespreksvaardigheden toe te passen in de praktijk. Ook bieden de aangeboden stages uitstekende gelegenheid om de opgedane kennis en vaardigheden in de praktijk toe te passen en verder te ontwikkelen. De commissie heeft echter weinig stage-reglementen en voorschriften aangetroffen. Niet alle studenten studeren af met een externe praktijkstage. De commissie vindt deze keuze van de opleiding opmerkelijk. Zij is van mening dat externe praktijkstages een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het voorbereiden van studenten op de arbeidsmarkt. In de gesprekken met alumni blijkt dat het vinden van een baan in de klinische psychologie of in de arbeids- en organisatiepsychologie niet eenvoudig is. Extra praktijkervaring zal dat kunnen vergemakkelijken. De commissie realiseert zich dat dit probleem niet specifiek voor de RUG geldt, maar dat ook andere psychologieopleidingen hier mee te maken hebben. Zij wil dit echter wel bij het opleidingsmanagement onder de aandacht brengen, vanuit de verantwoordelijkheid die zij hebben voor de studenten die zij opleiden.

De stagebegeleiding is in handen van een begeleider die door de examencommissie is aangewezen als examinator. Studenten sluiten een stage af met een verslag. Uit de bestudeerde stageverslagen bleek dat deze verslagen allen een zelfde format hebben, waarin studenten een casus binnen de stage uitwerken en hierbij een persoonlijke reflectie op de stage schrijven. De commissie heeft deze verslagen bestudeerd. Zij heeft de uniformiteit hiervan opgemerkt. De gekozen vorm wijkt af van wat bij andere opleidingen gangbaar is, maar dit is voor de commissie geen reden om deze vorm af te wijzen: zij is van mening dat ook in deze vorm beoordeeld kan worden of een student in de stage de geleerde theorie heeft kunnen toepassen en in staat is hierop te reflecteren.

Studielast

De commissie heeft tijdens haar bezoek met studenten en docenten gesproken over de studielast en de studeerbaarheid van de opleiding. Het programma wordt door de studenten beoordeeld als intensief maar goed studeerbaar. Zij bemerken de toename in diepgang in de masteropleiding ten opzichte van de bacheloropleiding en geven aan dat in algemene zin er in de master meer van hen wordt verwacht. Zij ervaren de grotere hoeveelheden literatuur als tijdsintensief, meer dan in de bachelor. Over het algemeen lukt het studenten om binnen de 40 uur per week te studeren. Sommigen besteden minder uren per week aan de studie maar geven aan dat er dan op een later moment alsnog meer uren gestudeerd moeten worden. De commissie heeft ook gevraagd naar eventuele struikelvakken. Hier wordt statistiek benoemd als een moeilijk en intensief vak.

In bijlage 5 zijn de geprogrammeerde klokuren met een maximum en een gemiddelde weergegeven per masterprogramma. Hieruit blijkt dat het aantal contacturen in de masteropleiding minder is dan in de bacheloropleiding.

De commissie heeft op basis van de gesprekken en de informatie uit cursusevaluaties geconcludeerd dat het masterprogramma intensief is maar voldoende studeerbaar. De commissie heeft de studeerbaarheid ook gerelateerd aan de gemiddelde studieduur zoals blijkt

uit de zelfevaluatie. Deze is circa 18 maanden. Dit zou kunnen wijzen op een te hoge studielast. Studenten geven aan dat deze vertraging meestal opgelopen wordt bij de these. Met name wanneer deze gecombineerd wordt met een praktijkstage lukt het studenten niet altijd om de these af te ronden in de voorgeschreven tijd.

De commissie heeft met studenten en docenten gesproken over deze combinatie van stage en these. De these bestaat normaalgesproken 30 EC. Studenten die een praktijkstage lopen besteden daar 19 EC aan, waardoor zij een these schrijven voor 11 EC. In de praktijk blijkt het onderscheid tussen deze twee typen theses niet helder te zijn uitgewerkt. Er wordt aangegeven dat de these beknopter is wanneer het gaat om een these van 11 EC, maar de commissie heeft geen specifieke richtlijnen gevonden voor deze thesevariant. Uit de gesprekken met studenten die deze variant kiezen, bleek ook dat het voor hen lastig is om de besteedde tijd aan de these te beperken tot het equivalent van 11 EC en tot de tijd die gereserveerd is voor de these. De commissie beveelt de opleiding dan ook aan om extra aandacht te besteden aan de richtlijnen voor de beperkte these. Tevens benadrukt zij het belang om in de begeleiding van deze studenten er zorg voor te dragen dat zij een onderwerp kiezen dat binnen de voorgeschreven tijd verwerkt kan worden in de afstudeerthese.

Rendement

Vanuit de kwantitatieve gegevens over de masteropleiding, zoals opgenomen in bijlage 5, blijkt dat circa 30% van de studenten het diploma na 1 jaar studie heeft behaald. Na 2 jaar is dit ruim 80%. Gemiddeld doen studenten die vanuit de eigen bacheloropleiding doorstromen ongeveer 18 maanden over de masteropleiding. Studenten vanuit andere universiteiten en het HBO studeren iets sneller maar doen ook langer dan een jaar over het behalen van het masterdiploma. Deze groepen vormen slechts een klein deel van de instroom in de Groningse masteropleiding. In totaal komt ruim 80% van de instroom uit de eigen bacheloropleiding.

Personeel

De commissie heeft kennis genomen van het overzicht van docenten dat als bijlage bij de zelfstudie beschikbaar is gesteld. In dit overzicht is weergegeven welke staf is verbonden aan de bachelor- en masteropleiding psychologie van de RUG, onderverdeeld naar functie. Al het personeel in vaste dienst is gepromoveerd en verbonden aan het Heymans onderzoeksinstituut. Deze vaste staf werkt in een verhouding 55-45 aan onderwijs en onderzoek. De commissie stelt vast dat het onderwijs hierdoor sterk verankerd is in actueel onderzoek in de psychologie. De opleiding hecht er sterk aan dat de vaste staf zichtbaar is voor studenten in alle fases van de opleiding. Ook de senior staf participeert daarom in de kleinschalige onderwijsvormen zoals het mentoraat en practica.

Aan de vaste staf is door het opleidingsmanagent een zogenaamde 'Onderwijseenheid Psychologie' toegevoegd. Dit is een groep docenten met een tijdelijke onderwijsaanstelling. Zij zijn voor maximaal 6 jaar aan de opleiding verbonden. De opleiding is hiermee in staat geweest om de sterke stijging in studentenaantallen van 2007 tot 2010 flexibel op te vangen. Docenten uit deze Onderwijseenheid worden met name ingezet bij werkcolleges, projectmatig onderzoeksgericht onderwijs en de vaardigheidstrainingen. Het onderwijs dat tijdelijke docenten verzorgen staat altijd onder supervisie en eindverantwoordelijkheid van een lid van de vaste staf. De commissie waardeert deze aanvulling op de vaste staf, omdat hiermee de stijgende studentenaantallen deels opgevangen kunnen worden en er binnen de opleidingen kleinschalige onderwijsvormen mogelijk blijven.

Voor het onderwijs dat voorbereidt op de klinische beroepsuitoefening wordt personeel ingezet dat in deeltijd werkzaam is in de klinische beroepspraktijk en hiervoor kwalificaties heeft, zoals een registratie als GZ-psycholoog.

Uit de zelfevaluatie valt op te maken dat er in verhouding veel hoogleraren aan de opleiding zijn verbonden. Zij maken ruim 20% uit van de vaste staf. Dit heeft te maken met het tenure-track systeem dat de faculteit heeft ingevoerd in 2007. Hiermee wil het excellente wetenschappers aantrekken en behouden.

Om de didactische kwaliteit van het onderwijsgevend personeel te waarborgen dienen stafleden hun BasisKwalificatie Onderwijs (BKO) te behalen. Alle nieuw aangestelde stafleden doorlopen het onderwijs dat tot deze BKO leidt. Ook de zittende staf wordt gestimuleerd deze BKO te behalen. Het streven van de faculteit is dat in 2015 alle stafleden over een BKO beschikken. Dit vraagt volgens de commissie wel de nodige aandacht, aangezien op faculteitsniveau nu 30% de BKO heeft behaald.

Uit de cursusevaluaties en gesprekken met studenten blijkt dat zij over het algemeen tevreden zijn over de deskundigheid van docenten en hun kwaliteit om inspirerend te doceren. Daar waar deze minder goed beoordeeld worden, vindt naar aanleiding van cursusevaluaties bespreking plaats in de Opleidingscommissie. Dit kan aanleiding zijn voor hen om de Opleidingsdirecteur te adviseren deze evaluaties met de docent te bespreken. De Opleidingscommissie geeft bij de commissie aan dat dit proces naar hun tevredenheid functioneert.

In totaal is ruim 58 fte beschikbaar voor het verzorgen van het onderwijs. In de zelfevaluatie staat beschreven dat deze omvang nagenoeg overeenkomt met de onderwijsbehoefte die valt af te leiden uit de geprogrammeerde onderwijsvormen, de studentenaantallen en de onderwijs/onderzoek verhouding van de vaste staf. Met het totaal aantal van 46 fte die beschikbaar is voor het onderwijs in de bacheloropleiding, realiseert de RUG een docent-studentratio van 1 : 47. Deze ratio is sinds 2007 sterk achteruit gegaan met de gestegen studentenaantallen, ondanks de toegevoegde Onderwijsseenheid.

De commissie heeft kennis genomen van de verslechterende docent-studentratio. Zij vindt deze ontwikkeling zorgwekkend. Gezien de achterblijvende rendementen is de commissie van mening dat de grootschaligheid van de opleiding met moeite opgevangen kan worden met de huidige staf en de vraag of de verhouding 55-45 voor onderwijs – onderzoek nog wel realistisch is. Zij spreekt haar bewondering uit voor het feit dat desondanks docenten door studenten worden gewaardeerd om hun toegankelijkheid en beschikbaarheid.

Opleidings specifieke voorzieningen

Voor studenten van de bachelor en masteropleidingen staan de onderzoeksfaciliteiten van de leerstoelen onder supervisie ter beschikking. In deze laboratoria kunnen studenten werken aan hun these. Voor het vaardigheidsonderwijs zijn er zogenaamde ‘skillslabs’ waar gesprekken en andere diagnostische activiteiten geoefend, opgenomen en nabesproken worden.

Aanvullend op het methodologie en statistiekonderwijs is er een Methodologiewinkel ingericht binnen de faculteit. Hier kunnen studenten terecht die tegen knelpunten aanlopen bij het uitvoeren van hun bachelor- of masterthese. Zij kunnen hier extra begeleiding krijgen van studentassistenten.

Voor niet-Nederlandstalige studenten (de opleiding kent een aanzienlijke instroom van met name Duitse studenten, ruim 350 in 2010) biedt de opleiding een basiscursus Nederlands aan. Vervolgcurssussen stellen deze studenten in staat het NT2 examen te halen, waarmee zij over voldoende taalbeheersing beschikken om het Nederlandstalige onderwijs te volgen.

Voor de studenten in het Engelstalige programma zijn voorlichtingsmaterialen in het Engels beschikbaar. Ook kunnen zij met vragen terecht bij de studieadviseur voor Engelstaligen en bij hun mentor. Desondanks geven enkele studenten in de gesprekken aan dat niet-Nederlandstalige studenten soms niet op de hoogte zijn van bepaalde voorzieningen of bepalingen, zoals het oplopen van vertragingen bij het niet halen van bepaalde vakken. Docenten geven aan dat deze informatie wel beschikbaar is in het Engels.

Overwegingen

Bacheloropleiding Psychologie

De commissie heeft vastgesteld dat de bacheloropleiding Psychologie van de RUG een brede basisopleiding is die studenten op wetenschappelijk niveau kennis en vaardigheden bijbrengt in de domeinen van de psychologie. Dit geldt voor zowel de Engelstalige als de Nederlandstalige opleidingsvariant. De stevige methodologische basis die de opleiding studenten beoogt mee te geven ziet de commissie terug in het curriculum. Ook is zij van mening dat de samenhang in het programma voldoende gerealiseerd wordt en dat studenten gedurende de drie studie jaren een gedegen beeld krijgen van de psychologische theorieën, de samenhang hiertussen en de beperkingen hiervan. Wel benadrukt zij dat de organisatie van de opleiding een complexe structuur kent, waarin het risico bestaat dat de sturing op kwaliteit, samenhang en beperking van overlap bemoeilijkt wordt.

De commissie heeft vastgesteld dat alle eindtermen een plek hebben in het vaste curriculum van de opleiding. Daarbij kan volgens de commissie de vertaling van de eindtermen in concrete, toetsbare eindkwalificaties voor de student nog beter geëxpliciteerd worden.

De commissie stelt tevens vast dat er binnen de bacheloropleiding in diverse vakken aandacht wordt besteed aan de beroepspraktijk van de psycholoog en dat studenten hiermee een goede indruk krijgen van deze beroepspraktijk.

Met de invoering van wekelijks mentoraat in kleine groepen heeft de opleiding volgens de commissie een belangrijke stap gezet om ondanks grote studentenaantallen studenten kleinschaliger onderwijs aan te bieden. De commissie constateert ook dat tegelijkertijd het rendement van de opleiding nog beneden gemiddeld is. Zij roept het management op om er op toe te zien dat de voorgenomen maatregelen om dit te verbeteren, zoals intensivering van de contacturen, verhoging van het BSA en inzetten op de BKO gerealiseerd worden.

Ondanks de lagere rendementen heeft de commissie geen redenen gevonden om aan te nemen dat het programma te zwaar is. Zij is van mening dat het curriculum studeerbaar is voor studenten.

Masteropleiding Psychologie

De commissie heeft vastgesteld dat de programma's in de masteropleiding goed aansluiten op de bacheloropleiding. De masteropleiding biedt studenten een meer praktijkgerichte en verdiepende opleiding in een van de domeinen van de psychologie. Evenals bij de bachelor is de commissie van mening dat het curriculum alle eindtermen dekt, maar dat het aanbevelenswaardig is om voor de diverse programmaonderdelen heldere, toetsbare leerdoelen te formuleren voor hetgeen een student moeten kennen en kunnen.

De commissie vindt het opmerkelijk dat het niet verplicht is om een externe praktijkstage te lopen tijdens de masteropleiding. Zij is van mening dat een stage een belangrijke bijdrage kan leveren aan de praktijkervaring van studenten en aan hun voorbereiding op de beroepspraktijk. Zij vraagt ook de aandacht voor het realiseren van voldoende stageplekken in de programma's waar deze stages wel zijn opgenomen.

In de masterthese vindt integratie plaats van de kennis en vaardigheden die de student heeft opgedaan. Hierin toont de student aan op academisch masterniveau de psychologische theorieën te kunnen verbinden aan zelfstandig uitgevoerd onderzoek. De commissie constateert dat de opleiding studenten daarmee voldoende voorbereidt op een functie als onderzoeker.

Bacheloropleiding en masteropleiding Psychologie

De commissie heeft vastgesteld dat de aan de opleidingen verbonden staf betrokken is bij wetenschappelijk onderzoek in de diverse psychologie domeinen. Een deel van de staf heeft tevens een functie in de beroepspraktijk of heeft deze gehad. De commissie concludeert daaruit dat de staf de onderzoeksgerichtheid en praktijkgerichtheid van het onderwijs in voldoende mate kan borgen.

De commissie stelt vast dat met de introductie van de BKO binnen de faculteit de kwaliteit van het gegeven onderwijs wordt gestimuleerd. Zij steunt de opleiding in haar ambitie om de gehele staf het BKO-traject te laten doorlopen. De commissie stelt vast dat er een grote mate van deskundigheid, betrokkenheid en enthousiasme aanwezig is bij docenten. Zij waardeert de wijze waarop docenten invulling geven aan hun toegankelijkheid voor studenten.

Conclusie

Bacheloropleiding Psychologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Masteropleiding Psychologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Om het gerealiseerde eindniveau van beide opleidingen te beoordelen, heeft de commissie voorafgaand aan het bezoek 15 bachelorafstudeerwerken en 15 masterthesen bestudeerd. Deze werden door de secretaris van de commissie uit de door de opleiding aangeleverde lijst van afstudeerwerken van de afgelopen twee jaar geselecteerd, conform de voorwaarden die de voorzitter had gesteld. Deze voorwaarden hielden in dat de opgevraagde afstudeerwerken verspreid waren afgerond over de afgelopen twee jaar, dat de hoogte van de beoordelingen van de werken gespreid was en dat de selectie recht deed aan de studentenaantallen van de desbetreffende specialisatie. Van alle specialisaties heeft de commissie minimaal twee werken bestudeerd, waarvan ten minste één met een hoog cijfer, en één met een laag cijfer.

Bevindingen

Bacheloropleiding

De zelfevaluatie vermeldt dat de opleiding streeft naar een variatie in toetsvormen die aansluit bij de gehanteerde werkvorm in een vak. In een bijlage van de zelfevaluatie is een overzicht opgenomen met alle vakken, de bijhorende leerdoelen en de toetsvorm. Hieruit blijkt dat de opleiding schriftelijke meerkeuzetoetsen en essaytoetsen kent, maar ook werkstukken, practica-opdrachten en verslagen. In algemene zin geldt dat het leerveld 'Academische domeinhoudelijke kennis' veelal getoetst wordt met meerkeuzetentamens. In de keuzevakken in het derde jaar zijn de werkvormen deels kleinschaliger en worden ook andere toetsvormen gebruikt. In het leerveld 'Professionele Vaardigheden' is de diversiteit in toetsvormen groter en ligt de nadruk bij toetsvormen vaker op practicumverslagen.

In de gesprekken met studenten is veelvuldig gesproken over de toetsvormen. Een aantal van hen gaf aan dat er in de bacheloropleiding veelvuldig getoetst wordt door middel van meerkeuzetentamens. Zij gaven aan dat deze vorm van toetsen voor hen minder motiverend is. Zij kunnen hier naar hun mening niet altijd de opgedane kennis en inzichten in kwijt. In de gesprekken met docenten is dit punt door de commissie geadresseerd. Docenten geven aan bekend te zijn met deze klacht van studenten. Ook in de Opleidingscommissie is over dit punt gesproken. Er is door de opleiding een toename van andere toetsvormen in met name de eerste twee jaren gepland en deels gerealiseerd. Studenten moeten in deze jaren een aantal keer een essay of tussentijdse opdrachten inleveren ter toetsing. Voor het overige is de opleiding van mening dat meerkeuzetoetsen een goed instrument zijn om kennis en inzicht te toetsen. De grote studentenaantallen maken het zeer intensief om andere toetsvormen toe te passen.

De commissie heeft kennis genomen van de verschillende gehanteerde toetsvormen. Zij deelt de opvatting van de opleiding dat ook meerkeuzetoetsen een goede vorm zijn om kennis, inzicht en ook toepassing te toetsen. Ze adviseert het opleidingsmanagement wel om aandacht te schenken aan de voorlichting hierover. Zij is van mening dat demotivatie van studenten door gehanteerde toetsvormen voorkomen moet worden. Dit betekent niet dat toetsvormen gewijzigd moeten worden, duidelijke uitleg over de wijze waarop toetsvormen het geleerde toetsen kan demotivatie ook voorkomen. De commissie waardeert de inspanningen van de opleiding om de variatie in toetsvormen te vergroten.

De commissie heeft tijdens haar bezoek een aantal toetsen van verschillende vakken bestudeerd, evenals de beoordelingen. Zij is tevreden over het niveau van de toetsen en concludeert dat de toetsen van voldoende kwaliteit zijn om het gerealiseerde niveau van studenten vast te stellen.

De bachelorthese is het onderdeel waarmee de opleiding wordt afgerond. Studenten voeren de these uit in kleine groepen van vijf studenten. Het onderzoek bereiden ze voor en voeren ze uit in deze groep. De verslaglegging en beoordeling vinden individueel plaats. Na het afronden van hun verslag presenteren studenten hun these op een bachelorconferentie.

Voor de bachelorthese worden vanuit de opleiding onderwerpen beschikbaar gesteld. De afgelopen jaren heeft, mede door problemen met de wijze van online intekenen op deze onderwerpen, de verdeling van onderwerpen tot onvrede bij studenten geleid. De opleiding heeft aangegeven hier actie op te ondernemen. Desondanks zal het niet mogelijk zijn om iedere studenten een onderwerp naar eerste keuze te laten uitvoeren. De bachelorverslagen worden beoordeeld door de begeleider en door een tweede beoordelaar. Ten behoeve van de uniformiteit van beoordeling en feedback wordt gebruik gemaakt van

beoordelingsformulieren. De commissie heeft bij het beoordelen van de bachelortheses voorafgaand aan het bezoek een aantal van deze formulieren bestudeerd. Zij is van mening dat deze formulieren bijdragen aan een goede beoordelingsprocedure van de bachelortheses.

De commissie heeft de kwaliteit van de scripties beoordeeld en heeft daarbij geconcludeerd dat de oordelen van de opleiding overeen komen met de oordelen die de commissie zou hebben toegekend. De probleemstellingen, de opzet van het onderzoek en de kwaliteit van het betoog waren in alle gevallen van voldoende kwaliteit. Wel constateerde de commissie dat er meer aandacht van de begeleiders uit zou mogen gaan naar de planfase van het onderzoek. Zij constateert dat sommige bachelortheses wat betreft onderwerpkeuze of onderzoeks aanpak het moeilijk maken om tot goede resultaten te komen. De beperkte kwaliteit van het eindwerk is in die gevallen moeilijk toe te wijzen aan de student. De begeleiders hadden er in deze gevallen op toe moeten zien dat studenten met een geschikt onderwerp en adequate aanpak hun onderzoek uitvoerden.

De bacheloropleiding Psychologie krijgt voor de meeste studenten een vervolg in een masteropleiding Psychologie. Gegevens over arbeidsmarktperspectief na afronding van de bachelor zijn niet bekend bij de opleiding.

Masteropleiding Psychologie

Net als voor de bacheloropleiding geldt ook voor de masteropleiding dat per onderdeel van het curriculum in een overzicht is weergegeven welke toetsvorm gehanteerd wordt. Als gevolg van de kleinschaliger opzet van de vakken en de toenemende praktijkgerichtheid, vinden in de masteropleiding minder meerkeuzetentamens plaats. Toetsvormen worden door de betreffende docent aangepast aan de leerdoelen en opzet van het onderwijs.

De commissieleden hebben een aantal toetsen en werkstukken van de masteropleiding bestudeerd. De commissie is van mening dat de toetsen van voldoende kwaliteit zijn en dat het getoetste niveau voldoet aan wat van een masterstudent mag worden verwacht.

Stages worden beoordeeld op basis van een stageverslag. De commissie heeft een aantal van deze verslagen bestudeerd. De indeling van deze verslagen is uniform: het verslag bevat een casusbeschrijving en een reflectieverslag. De commissie kan zich vinden in deze indeling voor het beoordelen van een stage. Zij merkt hierbij op dat deze wijze van verslaglegging wellicht minder geschikt kan zijn voor studenten om zich voor te bereiden op aanmelding voor een GZ-opleiding. De commissie kan zich vinden in de beoordeling van de stageverslagen die zij heeft bestudeerd.

De masterthese wordt door studenten individueel geschreven. Bij aanvang van de these stellen zij met hun begeleider een contract op met daarin de planning en de begeleiding. Bij de programma's Arbeids- en Personeelpsychologie en Sociale Psychologie en haar Toepassingen kiest een student eerst zelf een onderwerp, waarna er een passende begeleider gezocht wordt met relevante onderzoeksexpertise. Vervolgens stellen studenten binnen 4 weken een plan op dat door de begeleider beoordeeld wordt.

De commissie onderstreept het belang van deze planfase. Net als bij de bachelortheses heeft de commissie een aantal theses aangetroffen waarvan de commissieleden vinden dat het onderwerp of de onderzoeks aanpak het moeilijk maken om een these van voldoende niveau af te leveren. Dit zou in een onderzoeksplan voor een begeleider al zichtbaar moeten zijn. Bij het programma 'Arbeids- en Personeelpsychologie' presenteren studenten hun plan tijdens een referaat. Hier krijgen zij van medestudenten en hun begeleider uitgebreide feedback. De

commissie is van mening dat dit een goed instrument is om tot een goed onderzoeksplan te komen. Dit zou ook in de andere programma's van toegevoegde waarde kunnen zijn. De commissie heeft met het bestuderen van de 15 mastertheses geconcludeerd dat deze alle aan het niveau voldoen dat nodig is om een masterdiploma toe te kennen.

Na afronding van de masteropleiding moeten studenten in staat zijn om in de beroepspraktijk als psycholoog of onderzoeker zelfstandig te kunnen werken. De opleiding neemt enquêtes af onder alumni om vast te stellen of dit hen daadwerkelijk lukt. Ook wordt de vraag gesteld hoe zij terugkijken op de opleiding.

Uit de enquête van 2011 blijkt dat 67% van de alumni met een bachelor en masterdiploma Psychologie van de RUG een betaalde baan heeft. Nog eens 10% is bezig met een promotietraject, 11% is ongewenst werkloos. Van de werkende alumni met een afgeronde master werkt 50% in de gezondheidszorg/welzijnssector, 30% werkt in onderwijs of onderzoek, 6% werkt bij de overheid, 5% in de zakelijke dienstverlening. Wat de aansluiting van de opleiding op de beroepspraktijk betreft beoordeelt 57% van de geënquêteerde alumni de aansluiting tussen de opleiding en hun huidige baan als voldoende tot zeer goed. Studenten waarderen de kennis en vaardigheden die zij in hun psychologiestudie (bachelor + master) opdoen positief: circa 85% van de respondenten beoordeelt deze als deels tot volledig van nut in de carrière. Ten aanzien van de arbeidsmarkt in het algemeen beoordeelt 79% de opleiding als enigszins, behoorlijk of absoluut als een goede basis. Uit de gesprekken met alumni blijkt dat zij graag meer praktijkervaring met diagnostiek hadden opgedaan ter voorbereiding op de arbeidsmarkt.

De commissie heeft deze resultaten bestudeerd. Zij benadrukt het belang van goede voorbereiding op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld door middel van stages, gezien de moeilijkheid om in de gezondheidszorg als psycholoog te kunnen starten. Zij is zich er van bewust dat in het huidige systeem met een eenjarige masteropleiding de mogelijkheden hiervoor beperkt zijn. De commissie concludeert dat binnen deze mogelijkheden de opleiding studenten voldoende voorbereid op hun functie als psycholoog of onderzoeker.

Examencommissie en toetscommissie

In het bewaken van de kwaliteit van de toetsing heeft de examencommissie een belangrijke rol. Onderdeel van de examencommissie is de toetscommissie. De rol van deze toetscommissie is in de zelfevaluatie uitgebreid toegelicht en ook in de gesprekken tijdens het visitatiebezoek aan bod gekomen. De toetscommissie adviseert de examencommissie over de kwaliteit van de toetsen. Hiermee geeft zij uitvoering aan de wettelijke taken van de examencommissie. De toetscommissie bestaat uit minimaal drie wetenschappelijke personeelsleden met expertise op het gebied van toetsing, testtheorie en statistiek. De commissie heeft tevens een beleidsmedewerker kwaliteitszorg die als secretaris fungeert.

Ten behoeve van de kwaliteit van de toetsing en beoordeling schrijft de examencommissie voor dat iedere toets vooraf door twee docenten beoordeeld wordt. Vooraf moeten de criteria om te slagen voor de toets zijn vastgelegd.

Een belangrijk instrument om te sturen op goede kwaliteit van toetsen is 'de Docentengids' die is opgesteld. Hierin staan richtlijnen weergegeven waaraan toetsen en beoordelingen moeten voldoen. De commissie heeft dit document bestudeerd. Zij is van mening dat het een gedegen en compleet document is, dat docenten goed instrueert over toetsing en examinering. De commissie is van oordeel dat het introduceren van de docentengids een goede stap is in het waarborgen van kwaliteit bij docenten, met name daar waar het de toetsing betreft.

Op alle toetsresultaten worden door een medewerker kwaliteitszorg analyses uitgevoerd, aldus de zelfevaluatie. Bij meerkeuzetoetsen gaat het om:

- slaagpercentages,
- de hoeveelheid vragen die verwijderd zijn naar aanleiding van overleg met de docent op basis van itemanalyse
- het uiteindelijke slaagpercentage
- eventuele problematische vragen (hiervoor zijn vaste statistische normen opgesteld)

Bij essaytentamens worden de toetsen met opvallende slaagpercentages nader geanalyseerd.

Op basis van de analyses per toets bepaalt de Toetscommissie of er sprake is van een problematische toets. Hierover neemt zij contact op met de betreffende docent. Wanneer toetsen van een docent voor een tweede maal problematisch worden bevonden, wordt deze docent uitgenodigd voor een gesprek met de examencommissie. In het gesprek dat de commissie voerde met de examencommissie geven de leden aan dat deze gesprekken meestal direct tot verbetering leiden.

De kwaliteitsbewaking van de bachelortheses en masterthesen door de toetscommissie vindt plaats op basis van cijferverdelingen. De zelfevaluatie beschrijft dat de cijfers uitgesplitst per differentiatierichting onder de vakgroepen verspreid worden. Wanneer er opvallende cijferverdelingen zijn, communiceert de toetscommissie hierover met de bachelorcoördinator of programmacoördinator van de betreffende master. Bachelorscripties worden door middel van Ephorus op plagiaat gecontroleerd.

De commissie heeft de examencommissie gevraagd of zij ook steekproefsgewijs theses lezen en controleren of er een goede beoordeling heeft plaatsgevonden. Dit is nu niet het geval.

De commissie heeft kennis genomen van de activiteiten van de examencommissie in het bewaken van de kwaliteit van toetsing. Zij is van mening dat de examencommissie goed functioneert en dat zij de kwaliteit van tentamens voldoende bewaakt, waarbij overigens een belangrijk deel van haar taak wordt gedelegeerd aan de toetscommissie. De commissie beveelt aan om, aanvullend op de huidige werkzaamheden, op proactieve wijze toetsen steekproefsgewijs te controleren op de relatie tussen de doelstellingen van het onderwijsonderdeel en de toetsing hiervan. Tevens beveelt zij aan om net als de bachelortheses ook alle masterthesen op plagiaat te controleren.

Overwegingen

De commissie heeft vastgesteld dat het gerealiseerde eindniveau van zowel de bachelor- als de masteropleiding Psychologie de vereiste kwaliteit heeft. Zij heeft geen problemen gesignaleerd bij de bestudering van de eindwerkstukken van beide opleidingen. Zowel de bachelor- als de masterstudenten hebben de eindkwalificaties gerealiseerd. Ook heeft de commissie vastgesteld dat de oordelen die de opleidingen hebben toegekend aan de eindwerkstukken overeenkomen met haar eigen oordeel. De beoordeling van de eindwerkstukken en de theses is voor studenten inzichtelijk door het gebruik van de beoordelingsformulieren. De commissie adviseert de opleidingen om de beoordelingsformulieren goed te documenteren.

De commissie heeft tevens vastgesteld dat de kwaliteit van de stageverslagen van voldoende niveau is.

De commissie heeft vastgesteld dat de toetsen die tijdens de bachelor- en de masteropleiding worden afgenomen, van voldoende niveau zijn. Van zowel de tentamens als de opdrachten die de commissie bestudeerde, kon zij vaststellen dat deze in voldoende mate toetsen of de studenten de eindkwalificaties hebben behaald. Daarbij merkte de commissie op dat niet alleen kennis en inzicht, maar ook de toepassing daarvan in voldoende mate wordt getoetst. De validiteit en betrouwbaarheid van de toetsing en beoordeling wordt gewaarborgd door de toetscommissie, zo heeft de commissie vastgesteld.

De commissie merkte tijdens het bezoek op dat de opleidingen structureel de kwaliteit van de toetsen en beoordelingen daarvan borgen. De commissie heeft vastgesteld dat de examencommissie en toetscommissie een helder beeld hebben van hun taak en verantwoordelijkheden en die naar behoren vervullen.

Conclusie

Bacheloropleiding Psychologie: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Masteropleiding Psychologie: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Algemeen eindoordeel

Standaard 1

De commissie concludeert dat de voorgeschreven inhoudelijke componenten uit het domeinspecifiek referentiekader zichtbaar terugkomen in de kennisdoelen en vaardigheidsdoelen van de bachelor- en masteropleidingen en daarmee voldoen aan de eisen die daaraan gesteld worden.

Standaard 2

De commissie stelt vast dat de geformuleerde eindtermen vertaald zijn binnen samenhangende onderwijsprogramma's, waarbij voldoende aandacht is voor onderwijs gericht op wetenschappelijke en professionele vorming. Beide opleidingen bieden ruime keuzemogelijkheden waarmee studenten in de gelegenheid gesteld worden om zich te specialiseren dan wel een verbredend programma te volgen. De commissie vindt het opmerkelijk dat binnen de masteropleiding niet alle studenten een praktijkstage doorlopen. De studielast van de programma's is voldoende en beide programma's zijn goed studeerbaar. Desondanks blijft met name in de bacheloropleiding het rendement achter op het landelijk gemiddelde. Het onderwijs van beide opleidingen wordt verzorgd door betrokken en deskundig personeel.

Standaard 3

Afgestudeerden van beide opleidingen bereiken de geformuleerde eindkwalificaties, blijkend uit het niveau van de afstudeerwerken. De commissie vindt dat het toetsstelsel van beide opleidingen voldoet en juicht de toenemende diversiteit in toetsvormen toe. Het toetsbeleid en de bewaking daarvan biedt een adequate borging van de toetskwaliteit.

Conclusie

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Psychologie* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Psychologie* als **voldoende**.

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Prof. dr. E. (Eddy) Van Avermaet (1946) studeerde af in de psychologie in 1970 aan de Katholieke Universiteit Leuven. In 1975 promoveerde hij aan de Universiteit van Californië in Santa Barbara. Vanaf 1974 is hij werkzaam aan de Katholieke Universiteit Leuven, waar hij in 1982 hoogleraar werd. Hij is directeur van het Leuven Center for Cultural and Social Psychology. Hij was hoofdredacteur van het *European Journal of Social Psychology* en medeorganisator van meerdere internationale conferenties. Ook ontving hij acht onderzoekssubsidies. Zijn onderzoek richt zich op interpersoonlijke perceptie (sociale cognitie) en op coöperatie en competitie tussen individuen en groepen. Zijn bestuurlijke activiteiten omvatten onder meer het voorzitterschap van de Onderwijsraad KU Leuven, voorzitter van het departement Psychologie van de faculteit en academisch coördinator kwaliteitszorg van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR). Daarnaast was hij adviseur van de Vlaamse minister van Onderwijs over de overgang naar de bachelor-masterstructuur en de introductie van het accreditatiestelsel in Vlaanderen.

A.W.F. (Diana) Coppens BSc (1989) behaalde haar bachelor Psychologie aan de Universiteit Leiden. Vervolgens is zij daar de research master *Psychology* begonnen met als track Sociale en Organisationspsychologie. Extracurriculaire activiteiten waar Diana zich mee bezig heeft gehouden zijn onder andere een bestuursjaar bij de Studievereniging der Psychologie Labyrint, waar zij onder meer lezingen, workshops, congressen en een bezoek aan een buitenlandse universiteit georganiseerd heeft. Tevens is zij een jaar student-lid van het opleidingsbestuur Psychologie geweest en heeft zij een KNAW assistentschap gedaan. Het afgelopen jaar heeft zij deelgenomen aan het 'Leiden Leadership Programme', een universitair honoursprogramma voor masterstudenten van de Universiteit Leiden.

Prof. dr. W. (Walter) Everaerd (1937) is emeritus hoogleraar Algemene Klinische Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam. In Utrecht studeerde hij van 1959 tot februari 1964 Klinische en Experimentele Psychologie. Daarna volgde hij opleidingen in de psychotherapie. Hij was betrokken bij de introductie van de gedragstherapie in Nederland. Hij promoveerde in 1970 op een gedragstherapeutisch onderwerp, namelijk operante conditionering met psychiatrische patiënten. In 1985 vertrok hij naar Amsterdam. Zijn onderzoek ligt op het gebied van de experimentele klinische psychologie. Aanvankelijk was dat de gedragstherapie, daarna de seksuologie en het emotionele geheugen. Zijn onderzoek werd gesteund door ZWO en later door NWO, daarnaast door het Astmafonds, de Kankerbestrijding en andere fondsen. Na zijn emeritaat continueerde hij zijn onderzoek en nam nieuw werk aan als adviseur bij Emotional Brain bv te Almere en bij de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken. Hij was zowel binnen als buiten de universiteit bestuurlijk actief.

A.L. (Abigaël) Herschberg BSc (1985) is studente Klinische Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Zij was lid van de Evaluatie Commissie aan de UvA (2008-2010), zat tweeënhalve jaar in de opleidingscommissie waarvan twee jaar als voorzitter (2009-2011), is vanaf het begin van haar studie betrokken als studentvoorlichter, zette de Klinische Fractie op (2010-2011) en volgde het Honours Programma dat zij met succes afrondde (2008-2011). Op dit moment is zij vierdejaars studente Klinische Psychologie waarvoor zij fulltime stage loopt in de verslavingszorg. Tevens is zij lid van de College van Beroep voor de Examens van de UvA (COBEX), studentlid van de Sectie Verslavingspsychologie van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en werkt zij sinds vier jaar als intakecoördinator bij Voedselbank Bos en Lommer en Voedselbank de Baarsjes te Amsterdam.

Prof. dr. G. (Gellof) Kanselaar (1942) studeerde psychologische functieleer te Utrecht van 1966 tot 1972. Hij promoveerde in 1983 op het proefschrift 'Cognitieve complexiteit'. Van 1988 tot 2006 was hij hoogleraar aan de Universiteit Utrecht met de leeropdracht Onderwijskunde, i.h.b. de onderwijspsychologie en ICT in het onderwijs. Van 2006 tot 2009 was hij honorair hoogleraar en sinds 2009 emeritus hoogleraar. Hij was tot zijn pensionering directeur van het onderzoeksinstituut ICO-ISOR en voorzitter van de opleiding onderwijskunde in Utrecht. Kanselaar was medeoprichter van de researchmaster Educational Sciences in Utrecht. Hij gaf leiding aan verschillende door NWO gefinancierde onderzoeksprojecten, o.a. op het terrein van samenwerkend leren met ICT (Computer Supported Collaborative Learning, CSCL), probleem oplossen, computertoepassingen in het onderwijs bij wiskunde, natuurkunde en talen. Hij begeleidde als promotor 16 promovendi en participeerde sinds 2000 in meer dan 50 wetenschappelijke publicaties. Hij heeft verschillende bestuursfuncties vervuld in nationale en internationale wetenschappelijke organisaties. Zo was hij onder andere lid van het College van Bestuur van de SVO, voorzitter van de Landelijke Vereniging van Onderwijsresearch en lid van het landelijk management team onderzoekschool ICO.

L.C. (Lauren) Koetzier (1990) volgt momenteel de bacheloropleiding Psychologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Zij is tweedejaars studente en zal met ingang van het nieuwe semester de minor Klinische Psychologie volgen. Sinds het begin van haar studie is zij werkzaam geweest als jaarvertegenwoordiger bij de facultaire studentenraad. Tevens is zij bij de faculteit betrokken als studentvoorlichter. In het semester 2010-2011 heeft zij de functie van studenttoehoorder vervuld binnen het facultair bestuur.

Prof. dr. M. W. (Maurits) van der Molen (1950) studeerde Klinische Psychologie (specialisatie: Klinische Neuropsychologie) en Psychologische Functieleer (specialisatie: Psychofysiologie) aan de Vrije Universiteit Amsterdam. In 1981 promoveerde hij aldaar op een psychofysiologisch onderwerp (promotor: prof. dr J.F. Orlebeke). In datzelfde jaar werd hij medewerker aan de toenmalige vakgroep Ontwikkelingspsychologie van de subfaculteit Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam. In 1990 werd hij aan dezelfde universiteit benoemd tot hoogleraar Ontwikkelingspsychologie, i.h.b. in de psychobiologische en differentieel-psychologische aspecten. Hij was gasthoogleraar aan verschillende buitenlandse universiteiten (o.a. Vrije Universiteit Brussel, Sapienza Università di Roma, Université de Montréal). Hij heeft jarenlang leiding gegeven aan de programmagroep Ontwikkelingspsychologie (UvA), en was 'founding director' van het Cognitive Science Center Amsterdam (CSCA). Hij was directeur van de landelijke onderzoekschool Experimentele Psychologie (EPOS) en voorzitter en medeoprichter van de Vereniging Nederlandse Ontwikkelingspsychologie (VNOP). Hij is president geweest van de Federation of European Societies for Psychophysiology (FEPS) en founding-president van de European Society for Cognitive and Affective Neuroscience (ESCAN). Hij is lange tijd managing editor geweest van het tijdschrift *Acta Psychologica*. Zijn onderzoeksgroep heeft aan de basis gestaan van biologische ontwikkelingspsychologie in Nederland en is zonder ophouden ondersteund door NWO.

E.A. (Elke) Schoneveld BSc (1989) volgde de bacheloropleiding Psychologie, richting Persoon, in Nijmegen van 2007 tot 2011 en behaalde haar diploma cum laude. Daarna is zij begonnen aan de tweejarige research master Behavioural Science, tevens aan de Radboud Universiteit, die zij in 2013 zal afronden. Haar ambitie is om na de research master te promoveren op een onderwerp op het gebied van de ontwikkelingspsychologie. Tijdens haar bachelorstudie was zij werkzaam als student-assistent en heeft ze vijf maanden aan de Universiteit van Glasgow (Glasgow University) gestudeerd. Tijdens haar research master heeft

ze een beurs ontvangen van de KNAW in het kader van het Programma Akademie-Assistenten om zelfstandig een onderzoek uit te voeren.

Prof. dr. J.M. (Maarten) van Son (1946) studeerde Klinische Psychologie aan de UU en promoveerde (1978) daar op gedragstherapie bij sociale vaardigheidsproblemen, in dienst van ZWO. Hij volgde gelijktijdig scholing in psychotherapie en schoolde zich verder in de klinisch psychologische praktijk. In de loop van de tijd behaalde hij zijn beroepskwalificaties onder meer leidend tot de registraties Gz-psycholoog/klinisch psycholoog en psychotherapeut. Hij was UD en UHD op het gebied van de klinische psychologie en was als hoogleraar Klinische Psychologie verbonden aan de Universiteit Utrecht (1991-2011). Hij was actief in onderzoek op het terrein van de klinische psychologie onder meer bij depressie, eetstoornissen, postpartumproblematiek, psychische gevolgen van traumata en psychische problematiek bij brandwonden en begeleidde daarbij zijn promovendi. Hij was actief in vele functies met betrekking tot onderzoek en onderwijs, patiëntenzorg en organisatie/bestuur, waaronder vakgroepvoorzitter, departementsbestuurder, faculteitsbestuurder en voorzitter/directeur van het onderwijsinstituut psychologie. Verder was hij opbouwer en hoofdopleider voor de postmasteropleidingen tot Gz-psycholoog en tot specialist klinisch psycholoog. Hij was verder actief in buitenuniversitaire (beroeps)organisaties, onder andere als voorzitter van de Vereniging voor Cognitieve- en Gedragstherapie (VGCT). In 2011 ging hij met emeritaat, en bleef actief als lid van het tuchtcollege van het NIP en het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg, als voorzitter van klachtcommissies van zorginstellingen, vicevoorzitter Zorggroep voor Verloskunde en docent Beroepsethiek.

Dr. R. (Riël) Vermunt (1941) is afgestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam en heeft daarna diverse jaren gewerkt als wetenschappelijk medewerker Sociale Psychologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Vermunt is in 1981 in Leiden gepromoveerd op onderzoek naar sociale vergelijking. Hij heeft zich in Leiden verdiept in het verschijnsel rechtvaardigheid. Hij heeft in dat kader diverse cursussen gegeven en studenten begeleid in onderzoeksprojecten, stages en scripties, en gaf colleges sociale psychologie. Hij was acht jaar onderwijsdirecteur van de *graduate school* voor de sociale psychologie in Nederland: het Kurt Lewin Instituut en bestuurslid van de Nederlandse Associatie van Sociaal-psychologisch Onderzoekers. Bovendien heeft hij diverse bestuursfuncties vervuld op sectie-, subfaculteits- en faculteitsniveau. Hij was acht jaar voorzitter van de sectie Sociale Psychologie van de Leidse Universiteit. Hij is medeoprichter en redacteur van het tijdschrift *Gedrag en Organisatie*, is medeoprichter en bestuurslid van de International Society for Social Justice Research geweest en heeft diverse 'rechtvaardigheids'-congressen georganiseerd. Ook was hij co-editor van de serie *Critical Issues in Social Justice*, uitgegeven door Plenum Press, New York. Hij was verbonden aan de University of Skövde in Zweden gedurende een periode van vijf jaar. Hij is auteur en medeauteur (redacteur) van vele artikelen, hoofdstukken en boeken op het gebied van rechtvaardige verdelingen, verschenen in internationale media. Momenteel heeft hij een 'nul-aanstelling' aan de Universiteit Leiden.

S. (Sanne) van Wetten BSc (1986) volgde van 1998 tot 2004 voorbereidend wetenschappelijk onderwijs aan het Sint-Janscollege te Hoensbroek. Van 2005 tot 2009 studeerde zij Pedagogiek in Sittard. In 2009 was zij werkzaam als pedagogisch medewerker voor Xonar jeugdhulpverlening, waar zij werkte in een 24-uurs voorziening voor jongeren met een autisme spectrum stoornis. Van 2009 tot 2012 studeerde zij Psychologie aan de Universiteit Maastricht. Aldaar was zij actief als lid van de studentenraad en opleidingscommissie. Daarnaast was zij werkzaam als freelance pedagogisch begeleider.

Dr. G. (Gezinus) Wolters (1943) studeerde Psychologische Functieleer te Groningen van 1964 tot 1971. In 1971 werd hij aangesteld als wetenschappelijk medewerker bij de subfaculteit psychologie van de Universiteit Leiden. Hij promoveerde in 1983 op het proefschrift *Episodic memory*. Sinds 1988 was hij UHD bij de sectie Cognitieve Psychologie in Leiden. Sinds 2003 maakt hij deel uit van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken. Na zijn pensionering in 2008 is hij parttime aangesteld als coördinator voor de facultaire laboratoria. Daarnaast treedt hij regelmatig op als getuige-deskundige in rechtszaken. Naast het geven van onderwijs en doen onderzoek, vervulde hij binnen en buiten de faculteit een groot aantal bestuurlijke taken. Hij was onder andere lid van het faculteitsbestuur en van het bestuur van NWO-MaGW en was lid en voorzitter van diverse NWO subsidiecommissies. Verder was hij nauw betrokken bij de oprichting van de onderzoeksschool EPOS en gaf hij leiding aan enkele door NWO gefinancierde onderzoeksprojecten. Daarnaast was hij lange tijd lid van de redactie van *Acta Psychologica*. Hij heeft een groot aantal nationale en internationale wetenschappelijk publicaties op zijn naam op het gebied van het menselijk geheugen. Deze hebben zowel betrekking op theorievorming (gebaseerd op experimenten en simulaties met neurale netwerkmodellen), als op praktische toepassingen (zoals de betrouwbaarheid van herinneren door ooggetuigen).

Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader

A) Inleiding: relatie tot de onderwijsvisitatie 2011/2012

Voorafgaand aan de visitatie van de psychologieopleidingen in Nederland heeft de Kamer Psychologie, het disciplineoverlegorgaan van de VSNU, de criteria vastgelegd waaraan naar haar oordeel de academische bachelor- en masteropleiding moeten voldoen. Zij heeft daarbij aansluiting gezocht bij de uitgangspunten van de vier vorige visitatiecommissies, die respectievelijk in 1988, 1994, 2000 en 2006 de opleidingen hebben beoordeeld. De criteria sluiten tevens aan op het NIP-rapport 'De kwaliteit van de psychologiebeoefening' (NIP, 1995). Daarnaast hebben we ons bij het opstellen van de criteria rekenschap gegeven van de EuroPsy criteria (EFPA, 2005). Hierbij dient aangetekend te worden dat deze laatste uitgaan van een driejarige bachelor- en een tweejarige masteropleiding. In Nederland is gepoogd in navolging van andere Europese landen ook accreditatie te verkrijgen voor het voorzorgen van een tweejarige masteropleiding voor (deelgebieden van de) psychologie. Diverse aanvragen zijn weliswaar goed beoordeeld door de NVAO maar niet doelmatig bevonden door het ministerie van Onderwijs. Het ministerie beroept zich o.a. op het argument dat de opleidingen in het verleden vierjarig waren en van voldoende niveau en meent daarnaast dat er geen bezwaar is tegen het opnemen van specialistische onderdelen in de bachelorfase.

Bij de bacheloropleiding psychologie gaat het om een disciplinegeoriënteerde bachelor waarbij in de meeste gevallen sprake zal zijn van doorstroom naar een masteropleiding in dezelfde (deel)discipline (zie de nota 'Naar een open hoger onderwijs' van het ministerie van Onderwijs, november 2000). Voor de zelfstandige beroepsuitoefening als psycholoog zal de driejarige bacheloropleiding in de psychologie geen civiel effect hebben, omdat het competentieniveau na drie jaar hiervoor te beperkt is (zie Onderwijsvisitatie Psychologie, VSNU, 2001, p. 39). De nadruk in de bacheloropleiding psychologie ligt op disciplinaire academische vorming en globale kennisverwerving. De bacheloropleiding psychologie biedt daarmee een uitstekende basis om door te kunnen stromen naar een masteropleiding psychologie of naar een andere (gerelateerde) masteropleiding. In nauwe aansluiting op de bacheloropleiding psychologie is de masteropleiding psychologie echter een noodzakelijke voorwaarde voor de zelfstandige beroepsuitoefening als psycholoog.

De invoering van de bachelor-masterstructuur heeft geleid tot een aantal nieuwe voorwaarden en uitgangspunten. Het gaat immers om twee afzonderlijke, eigenstandige opleidingen met ieder een eigen set doelstellingen en eindtermen. Daarbij wordt enerzijds verwacht dat de bachelor een behoorlijke keuzevrijheid kent (bijvoorbeeld in de vorm van een minor) en dat na de bachelor opnieuw kan worden nagedacht over de keuze van een master, eventueel in een andere richting of aan een andere universiteit. Anderzijds blijkt uit de argumentatie van het ministerie ten aanzien van de (on)doelmatigheid van een tweejarige masteropleiding psychologie, dat bachelor en master juist in hun samenhang moeten worden gezien. De gewenste specialisatie en de voorbereiding op postacademisch onderwijs vindt immers plaats in bachelor én master tezamen. Daarmee verschaftte het ministerie de psychologieopleidingen een paradoxale opdracht, die heeft geresulteerd in een behoorlijke diversiteit tussen de Nederlandse psychologieopleidingen, waarbij vooral de omvang van de specialisatiefase en de omvang van de vrije keuzeruimte tussen opleidingen verschilt in de bachelorfase. Dit zal er toe leiden dat wanneer bachelorprogramma's met andere bachelorprogramma's worden vergeleken er aanzienlijke inhoudelijke verschillen worden gevonden. Dit geldt ook bij een onderlinge vergelijking van masterprogramma's. Wanneer echter de bachelor- en masteropleiding als één geheel worden bekeken, zijn de Nederlandse opleidingen onderling goed vergelijkbaar. Ook is duidelijk dat er inhoudelijk weliswaar verschillen bestaan, maar dat over het te bereiken eindniveau grote eensgezindheid heerst. Verschillen in profilering zullen

zowel tussen opleidingen als binnen opleidingen (bijvoorbeeld tussen verschillende mastervarianten) altijd aanwezig zijn. Van belang is daarom vooral ook het academisch niveau van de eindtermen van de verschillende bachelor- en masteropleidingen.

In verband hiermee heeft de Kamer Psychologie zich op het standpunt gesteld dat bij het formuleren van de criteria de bachelor- en masteropleiding een organisch op elkaar aansluitend geheel vormen. Daarbij respecteert en accepteert zij verschillen die er in de afgelopen periode tussen de verschillende opleidingen psychologie zijn ontstaan ten aanzien van de omvang van de specialisatiefase en de omvang van de vrije keuzeruimte. Wel is de Kamer Psychologie van mening dat de bacheloropleiding psychologie - mede gezien de internationale eisen - overwegend uit psychologievakken en steunvakken moet bestaan.

B) Doelstelling en aard van de academische psychologieopleiding

Het uitgangspunt bij het opstellen van de criteria is dat de psychologie een zelfstandige opleiding is met eigen doelstellingen. Die doelstellingen zijn enerzijds ontleend aan het specifiek eigen disciplinaire karakter van de psychologie als wetenschap en anderzijds aan het veld van toepassingen waarop de opleiding voorbereidt. Mede bepalend voor de identiteit van de psychologieopleiding is de internationale herkenbaarheid en erkenning ervan.

In algemene zin richt de psychologie zich op de wetenschappelijke bestudering van gedrag en beleving van mensen (of dieren) in hun verhouding tot zichzelf en tot hun fysieke en sociale omgeving. De psychologie is een *biopsychosociale* wetenschap. Observatie en analyse van intrapersoonlijke en interpersoonlijke processen dienen in samenhang te geschieden met enerzijds kennis over de biologische fundering van het gedrag en anderzijds over de sociale en fysieke context waarbinnen deze plaatsvinden. Dit geldt voor alle subdisciplines van de psychologie.

De aard van de psychologie brengt mee dat in deze discipline uiteenlopende analysemodellen worden gehanteerd voor de beschrijving en verklaring van bijvoorbeeld processen van neurofysiologische, intrapsychische, interindividuele, institutionele of culturele aard. Een belangrijke taak van de psychologie is dan ook verbanden te leggen tussen de verschillende verklaringsmodellen.

Er worden diverse methoden toegepast in de verschillende gebieden van de psychologie zoals de experimentele en de quasi-experimentele methode alsmede klinische observatie, neuro-imaging, fysiologische metingen en survey. Kennis van verschillende veel gebruikte methoden wordt van groot belang geacht voor de academisch geschoolde psycholoog.

De psychologieopleiding bereidt de studenten voor op de psychologische onderzoeks- en beroepspraktijk. Een specifiek kenmerk hiervan is dat psychologen, net zoals medici, beslissingen nemen die het (geestelijk) welzijn van individuele personen in belangrijke mate kunnen bepalen. Kennis over de ethiek van onderzoek en bij professioneel handelen is daarom onontbeerlijk.

C) Gevolgen voor de inhoud van de opleiding

Voorgaande uitgangspunten leiden ertoe dat de psychologieopleiding, naar het oordeel van de Kamer Psychologie, inhoudelijk tenminste de volgende componenten dient te omvatten. Daarbij dient te worden opgemerkt dat de genoemde componenten niet per se als afzonderlijke cursus in het curriculum moeten zijn terug te vinden. De componenten kunnen ook als onderdeel van (meerdere) andere cursussen in het curriculum worden aangeboden.

In de Bachelorfase:

- a. inleidingen in de belangrijkste deelgebieden van de psychologie, met name de biologische psychologie, de cognitieve psychologie, de ontwikkelingspsychologie, de sociale psychologie, de differentiële psychologie en psychopathologie.
- b. de steungebieden: geschiedenis van de psychologie, wetenschapsfilosofie, ethiek, methodenleer en data-analyse en statistiek;
- c. onderwijs en oefening in de methoden van de psychologische wetenschap en het psychologische onderzoek (doorlopen van de empirische cyclus) en van de beroepspraktijk; de mogelijkheid om (indien relevant en gewenst) een stevige basis te leggen om in de masterfase te kunnen voldoen aan de eisen voor de Basisaantekening Psychodiagnostiek van het NIP en de toegangskwalificatie tot de postacademische opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut of schoolpsycholoog;
- d. naast globale kennis van de belangrijkste fundamentele deelgebieden ook globale kennis van de belangrijkste toepassingsgebieden die in de betreffende opleiding worden aangeboden;
- e. een bachelorthese, hetzij een verslag van een literatuuronderzoek, hetzij een verslag van een (klein) empirisch onderzoek.

In de Masterfase:

- a. inhoudelijke, specialistische kennis, afhankelijk van de mastervariant;
- b. gesuperviseerde praktijk- en/of onderzoeksstage;
- c. (indien relevant en gewenst, mede afhankelijk van de mastervariant) verdere oefening in vaardigheden voor de beroepspraktijk, zodanig dat daarmee voldaan wordt aan de eisen voor de Basisaantekening Psychodiagnostiek van het NIP en de toegangskwalificatie tot de postacademische opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut of schoolpsycholoog;
- d. een masterthese: opzet, uitvoering en rapportage van een empirisch en/of analytisch onderzoek waarbij sprake is van een hoge mate van zelfstandigheid.

D) Bestuurlijke en organisatorische randvoorwaarden

De Kamer Psychologie neemt als uitgangspunt dat het eigen karakter van de psychologieopleiding een zodanige bestuurlijke en organisatorische inbedding vereist dat de beslissingsbevoegdheid over het programma bij psychologen berust, met inbegrip van de examencommissie. Ten slotte acht de Kamer geregeld landelijk overleg over kwalificaties voor beroepsuitoefening en beroepsethiek tussen de psychologieopleidingen en met de beroepsvereniging van groot belang.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Bacheloropleiding

Dublin-descriptoren label	Beschrijving descriptor voor Kwalificaties Bacheloropleiding	Eindtermen Bacheloropleiding psychologie RUG
1 Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht van een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau in het voortgezet onderwijs en dit wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop met ondersteuning van gespecialiseerde handboeken enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is	Heeft kennis van en inzicht in de theorieën en bevindingen van subdisciplines van de psychologie, hun onderlinge samenhang en hun toepassingen. Heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste werkvelden en werkzaamheden van een psycholoog. Heeft kennis van en inzicht in het proces van experimenteel en veldonderzoek. Heeft kennis van en inzicht in de wetenschapstheoretische vooronderstellingen van psychologisch onderzoek in vergelijking met andere wetenschappelijke disciplines
2 Toepassen kennis en inzicht	Is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat deze een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen op het vakgebied	Kan kennis inventariseren, verwerven en gebruiken om systematisch problemen op te lossen. Kan wetenschappelijke kennis toepassen bij het opzetten en uitvoeren van eenvoudig onderzoek. Is in staat om kennis uit verschillende gebieden te integreren. Kan wetenschappelijke kennis uit de verschillende onderdelen toepassen op maatschappelijke situaties. Kan deelnemen aan maatschappelijke debatten over beleid dat het vakgebied raakt.
3 Oordeelsvorming	Is in staat om relevante gegevens te verzamelen en te interpreteren (meestal op één vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaal maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten	Is in staat om eenvoudig onderzoek op te zetten en uit te voeren; de gegevens te interpreteren en een oordeel te vormen over de conclusies van het onderzoek die gebaseerd zijn op afwegingen van relevante maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten. Kan kennisbronnen en wetenschappelijke publicaties beoordelen. Is in staat om gemaakte keuzes te beoordelen en te verantwoorden.
4 Communicatie	Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten.	Is in staat om bevindingen van onderzoek en de conclusies, zowel mondeling als schriftelijk te communiceren naar vakgenoten en derden.
5 Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie die een hoog niveau van autonomie veronderstelt aan te gaan	Is in staat om actief en zelfstandig kennis en inzicht te verwerven en toe te passen in een onderzoekscontext en beschikt over de motivatie om zich de kennis, inzichten en vaardigheden in de psychologie op een academisch masterniveau eigen te maken.

	De student:
1. Kennis en inzicht	<p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in het gebied van de klinische psychologie: kennis van en inzicht in psychische problemen waarbij het begrijpen van psychopathologie (theorie), het vaststellen van eventuele psychopathologie (diagnostiek) en het teweegbrengen van veranderingen (interventies) belangrijke pijlers zijn. Het niveau van de kennis en het inzicht is dieper en specifiek dan, en bouwt voort op dat van de bachelor Psychologie.</p> <p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in methoden om zelf (nieuwe) kennis en inzicht te genereren op het gebied van de klinische psychologie met behulp van kwalitatieve en kwantitatieve (veelal experimentele) onderzoeksmethoden.</p>
2. Toepassen kennis en inzicht	<p>Is in staat om de kennis en het inzicht op het gebied van de klinische psychologie te integreren en toe te passen op vraagstukken in het domein van de geestelijke gezondheidszorg (diagnostiek, indicatiestelling en hulpverlening) en op complexe maatschappelijke of theoretische vraagstellingen op het gebied van de klinische psychologie.</p> <p>Is in staat om oplossingen aan te dragen voor deze vraagstukken op grond van de kennis en het inzicht, met behulp van formele methoden en rekening houdend met bestaande complexe en culturele contexten.</p> <p>Is in staat tot het ontwerpen en uitvoeren van kwalitatief en kwantitatief wetenschappelijk onderzoek waarin nieuwe kennis en inzicht op het gebied van de klinische psychologie wordt gegenereerd, met behulp van adequate methodologie en geavanceerde statistische methoden.</p>
3. Oordeelsvorming	<p>Is in staat om oordelen te formuleren over praktische, maatschappelijke of theoretische vraagstukken op het gebied van de klinische psychologie op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.</p>
4. Communicatie	<p>Is in staat om de conclusies met betrekking tot het oplossen van praktische, maatschappelijke of theoretische vraagstukken op het gebied van de klinische psychologie, maar ook de achterliggende theoretische perspectieven, methoden en overwegingen, begrijpelijk en ondubbelzinnig te communiceren aan een lekenpubliek van academisch niveau, door middel van een orale presentatie en op schrift. Optioneel: is in staat relevante informatie over klinisch psychologisch onderzoek over te dragen aan patiënten en professionals binnen een klinische instelling.</p>
5. Leervaardigheden	<p>Beheerst leervaardigheden die hem of haar in staat stellen om grotendeels zelfgestuurd of autonoom nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden te verwerven in de toekomstige beroepspraktijk.</p>

Eindtermen masterprogramma Arbeids-, Organisatie- en Personeelspsychologie

	De student:
1. Kennis en inzicht	<p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in het gebied van de Arbeids-, Organisatie en Personeelspsychologie: kennis van en inzicht in de attitudes, cognities, gevoelens en gedragingen van mensen in de organisatie-context. Het niveau van de kennis en het inzicht is dieper en specifiek dan, en bouwt voort op dat van de bachelor Psychologie.</p> <p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in methoden om zelf (nieuwe) kennis en inzicht te genereren op het gebied van de Arbeids-, Organisatie en Personeelspsychologie met behulp van kwantitatieve en diagnostische onderzoeksmethoden.</p>
2. Toepassen kennis en inzicht	<p>Is in staat de kennis en inzichten op het gebied van de Arbeids-, Organisatie en Personeelspsychologie te gebruiken om daarmee de fenomenen die in organisaties plaatsvinden en problemen die er zich voordoen te analyseren, te begrijpen en te beïnvloeden. Houdt hierbij rekening met de bestaande context en is in staat formele methoden toe te passen.</p> <p>Is in staat tot het ontwerpen en uitvoeren van kwantitatief wetenschappelijk onderzoek waarin nieuwe kennis en inzicht op het gebied van de Arbeids-, Organisatie en Personeelspsychologie wordt gegenereerd, met behulp van adequate methodologie en geavanceerde statistische methoden.</p>
3. Oordeelsvorming	Is in staat om oordelen te formuleren over vraagstukken die relevant zijn voor de Arbeids-, Organisatie en Personeelspsychologie op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.
4. Communicatie	Is in staat om de conclusies met betrekking tot vraagstukken die relevant zijn voor de Arbeids-, Organisatie en Personeelspsychologie, maar ook de achterliggende theoretische perspectieven, methoden en overwegingen, begrijpelijk en ondubbelzinnig te communiceren binnen het vakgebied en aan een lekenpubliek van academisch niveau door middel van orale presentatie en op schrift.
5. Leervaardigheden	Beheerst leervaardigheden die hem of haar in staat stellen om grotendeels zelfgestuurd of autonoom nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden te verwerven in de toekomstige beroepspraktijk

Eindtermen masterprogramma Hersenen en Gedrag

	De student:
1. Kennis en inzicht	<p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in de relaties tussen hersenfuncties en psychologische functies en gedrag. Daarbij gaat het zowel om theoretisch en experimenteel onderzoek naar neuropsychologische functies als om de gevolgen van hersenaandoeningen, en toepassingen op het gebied van de ergonomie, de neuropsychologische diagnostiek en de cognitieve revalidatie. Heeft kennis van de ontwikkeling van de functionaliteit van het centrale zenuwstelsel en gedrag en de relaties daartussen over de levensloop. Heeft kennis van factoren die hersenfunctie beïnvloeden en de neuropsychologische en gedragsgevolgen daarvan. Heeft daarnaast kennis van en inzicht in methoden en technieken om deze relaties te onderzoeken</p> <p>Het niveau van de kennis en het inzicht is dieper en specifiek dan, en bouwt voort op dat van de bachelor Psychologie.</p> <p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in methoden om zelf (nieuwe) kennis en inzicht te genereren op het gebied van de relaties tussen hersenen en gedrag m.b.t. ergonomische en (klinisch) neuropsychologische vraagstellingen.</p>
2. Toepassen kennis en inzicht	<p>Is in staat om de kennis en het inzicht op het gebied van Hersenen en Gedrag te integreren en toe te passen op complexe maatschappelijke of wetenschappelijke neuropsychologische vraagstukken.</p> <p>Is in staat om oplossingen aan te dragen voor deze vraagstukken op grond van de kennis en het inzicht, met behulp van formele methoden en rekening houdend met het toepassingsveld.</p> <p>Is in staat tot het ontwerpen en uitvoeren van kwantitatief wetenschappelijk onderzoek waarin nieuwe kennis en inzicht op het gebied van Hersenen en Gedrag wordt gegenereerd, met behulp van adequate methodologie en geavanceerde statistische methoden. Optioneel: Is in staat bestaande kennis en methoden toe te passen in de klinisch neuropsychologische praktijk.</p>
3. Oordeelsvorming	<p>Is in staat om oordelen te formuleren over wetenschappelijke en maatschappelijke vraagstukken op het gebied van Hersenen en Gedrag en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen. Optioneel: Is in staat klinisch neuropsychologisch onderzoek bij patiënten te interpreteren en vast te leggen in een klinisch verslag.</p>
4. Communicatie	<p>Is in staat om de conclusies uit wetenschappelijk en/of klinisch neuropsychologisch onderzoek, maar ook de achterliggende theoretische perspectieven, methoden en overwegingen, begrijpelijk en ondubbelzinnig te communiceren binnen het vakgebied en aan een lekenpubliek van academisch niveau door middel van orale presentatie en op schrift.</p> <p>Optioneel: is in staat relevante informatie over klinisch neuropsychologisch onderzoek over te dragen aan patiënten en professionals binnen een klinische instelling.</p>
5. Leervaardigheden	<p>Beheerst leervaardigheden die hem of haar in staat stellen om grotendeels zelfgestuurd of autonoom nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden te verwerven in de toekomstige beroepspraktijk.</p>

Eindtermen masterprogramma Ontwikkelingspsychologie

	De student:
1. Kennis en inzicht	<p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in het gebied van de ontwikkelingspsychologie: kennis van en inzicht in de normale en afwijkende ontwikkeling van babytijd tot ouderdom, en met name inzicht in de ontwikkelingsprocessen die hieraan ten grondslag liggen. Het niveau van de kennis en het inzicht is dieper en specifiek dan, en bouwt voort op dat van de bachelor psychologie.</p> <p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in methoden om zelf (nieuwe) kennis en inzicht te genereren op het gebied van de ontwikkelingspsychologie met behulp van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden die geschikt zijn voor het onderzoeken van ontwikkelingsprocessen.</p>
2. Toepassen kennis en inzicht	<p>Is in staat om de kennis en het inzicht op het gebied van de ontwikkelingspsychologie te integreren en toe te passen op vraagstukken en hulpvragen in het domein van onderwijs, gezondheidszorg en hulpverlening, en op complexe maatschappelijke of theoretische vraagstellingen op ontwikkelingspsychologisch gebied.</p> <p>Is in staat om oplossingen aan te dragen voor deze vraagstukken op grond van de kennis en het inzicht, met behulp van formele methoden en rekening houdend met bestaande complexe en culturele contexten.</p> <p>Is in staat tot het ontwerpen en uitvoeren van kwantitatief en kwalitatief wetenschappelijk onderzoek waarin nieuwe kennis en inzicht op het gebied van de ontwikkelingspsychologie wordt gegenereerd, met behulp van adequate methodologie en geavanceerde statistische methoden.</p>
3. Oordeelsvorming	<p>Is in staat om oordelen te formuleren over praktische, maatschappelijke of theoretische ontwikkelingspsychologische vraagstukken op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.</p>
4. Communicatie	<p>Is in staat om de conclusies met betrekking tot het oplossen van maatschappelijke of theoretische vraagstukken op het gebied van de ontwikkelingspsychologie, maar ook de achterliggende theoretische perspectieven, methoden en overwegingen, begrijpelijk en ondubbelzinnig te communiceren binnen het vakgebied en aan een lekenpubliek van academisch niveau, door middel van een orale presentatie en op schrift. Optioneel: is in staat relevante informatie over ontwikkelingspsychologisch onderzoek over te dragen aan patiënten en professionals binnen een klinische instelling.</p>
5. Leervaardigheden	<p>Beheerst leervaardigheden die hem of haar in staat stellen om grotendeels zelfgestuurd of autonoom nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden te verwerven in de toekomstige beroepspraktijk.</p>

Eindtermen masterprogramma Sociale Psychologie en haar Toepassingen

	De student:	
1. Kennis en inzicht	<p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in het gebied van de Sociale Psychologie en haar Toepassingen: kennis van en inzicht in de sociaal psychologische oorzaken van “normaal” gedrag - van de persoon ten aanzien van diens fysieke context, tussen personen, binnen groepen en tussen groepen - en de invloed van de werkelijke of ervaren sociale context op deze psychologische oorzaken en het gedrag. Het niveau van de kennis en het inzicht is dieper en specifiek dan, en bouwt voort op dat van de bachelor Psychologie.</p> <p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in methoden om zelf (nieuwe) kennis en inzicht te genereren op het gebied van de Sociale Psychologie en haar Toepassingen met behulp van kwantitatieve onderzoeksmethoden.</p>	
2. Toepassen kennis en inzicht	<p>Is in staat om de kennis en het inzicht op het gebied van de Sociale Psychologie en haar Toepassingen te integreren en toe te passen op complexe maatschappelijke of theoretische sociaal psychologische vraagstukken.</p> <p>Is in staat om oplossingen aan te dragen voor deze vraagstukken op grond van de kennis en het inzicht, met behulp van formele methoden en rekening houdend met bestaande complexe en culturele contexten.</p> <p>Is in staat tot het ontwerpen en uitvoeren van kwantitatief wetenschappelijk onderzoek waarin nieuwe kennis en inzicht op het gebied van de Sociale Psychologie en haar Toepassingen wordt gegenereerd, met behulp van adequate methodologie en geavanceerde statistische methoden.</p>	
3. Oordeelsvorming	<p>Is in staat om oordelen te formuleren over maatschappelijke of theoretische sociaal psychologische vraagstukken op het gebied van de Sociale Psychologie en haar Toepassingen op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.</p>	
4. Communicatie	<p>Is in staat om de conclusies met betrekking tot het oplossen van maatschappelijke of theoretische sociaal psychologische vraagstukken op het gebied van de Sociale Psychologie en haar Toepassingen, maar ook de achterliggende theoretische perspectieven, methoden en overwegingen, begrijpelijk en ondubbelzinnig te communiceren binnen het vakgebied en aan een lekenpubliek van academisch niveau, door middel van een orale presentatie en op schrift.</p>	
5. Leervaardigheden	<p>Beheerst leervaardigheden die hem of haar in staat stellen om grotendeels zelfgestuurd of autonoom nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden te verwerven in de toekomstige beroepspraktijk</p>	

	De student:
1. Kennis en inzicht	<p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in het gebied van de specialisatie. Het niveau van de kennis en het inzicht is dieper en specifiek dan, en bouwt voort op dat van de bachelor Psychologie.</p> <p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in methoden om zelf (nieuwe) kennis en inzicht te genereren op het gebied van de specialisatie met behulp van kwantitatieve onderzoeksmethoden.</p>
2. Toepassen kennis en inzicht	<p>Is in staat om de kennis en het inzicht op het gebied van de specialisatie te integreren en toe te passen op complexe maatschappelijke of theoretische psychologische vraagstukken.</p> <p>Is in staat om oplossingen aan te dragen voor deze vraagstukken op grond van de kennis en het inzicht, met behulp van formele methoden en rekening houdend met bestaande complexe en culturele contexten.</p> <p>Is in staat tot het ontwerpen en uitvoeren van kwantitatief wetenschappelijk onderzoek waarin nieuwe kennis en inzicht op het gebied van de specialisatie wordt gegenereerd, met behulp van adequate methodologie en geavanceerde statistische methoden.</p>
3. Oordeelsvorming	<p>Is in staat om oordelen te formuleren over maatschappelijke of theoretische psychologische vraagstukken op het gebied van de specialisatie op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.</p>
4. Communicatie	<p>Is in staat om de conclusies met betrekking tot het oplossen van maatschappelijke of theoretische psychologische vraagstukken op het gebied van de specialisatie, maar ook de achterliggende theoretische perspectieven, methoden en overwegingen, begrijpelijk en ondubbelzinnig te communiceren binnen het vakgebied en aan een lekenpubliek van academisch niveau, door middel van een orale presentatie en op schrift.</p>
5. Leervaardigheden	<p>Beheerst leervaardigheden die hem of haar in staat stellen om grotendeels zelfgestuurd of autonoom nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden te verwerven in de toekomstige beroepspraktijk</p> <p>.</p>

Bijlage 4: Overzicht van de programma's

Bacheloropleiding

Jaar 1			
Semester I		Semester II	
Periode I a	Periode I b	Periode II a	Periode II b
Overzicht van de psychologie	Sociale en cross-culturele psychologie	Ontwikkelingspsychologie	Geschiedenis van de psychologie
(PSBA1-01)	(PSBA1-04)	(PSBA1-07)	(PSBA1-02)
Psychologische intuïties	Statistiek I A	Statistiek I B	Biopsychologie
(PSBA1-03)	(PSBA1-05)	(PSBA1-08)	(PSBA1-11)
Wetenschap en praktijk: introductie	Wetenschap en praktijk: werkvelden		Persoonlijkheid en individuele verschillen
(PSBA1-06)	(PSBA1-13)		(PSBA1-12)
Gegevensverzameling		Gespreks- en groepsvaardigheden	
(PSBA1-10)		(PSBA1-09)	
Wetenschap en Praktijk: mentorgroep en propedeuse proef			
(PSBA1-14)			
Jaar 2			
Semester I		Semester II	
Periode I a	Periode I b	Periode II a	Periode II b
Arbeids-, organisatie- en personeels-psychologie	Klinische en gezondheids-psychologie	Hersenen en gedrag	Sociale omgeving en gedrag
(PSBA2-03)	(PSBA2-02)	(PSBA2-01)	(PSBA2-04)
Testtheorie en testgebruik	Wetenschapstheorie	Onderzoeksmethoden: theorie en ethiek	Beroepsperspectieven
(PSBA2-06)	(PSBA2-05)	(PSBA2-08)	(PSBA2-13)
Statistiek II		Onderzoeksmethoden: practicum	
(PSBA2-07)		(PSBA2-09)	
Gespreks- en diagnostische vaardigheden		Statistiek III	
(PSBA2-11)		(PSBA2-12)	
Jaar 3			
Minor/Major		Major/Minor	
Semester I		Semester II	

Periode I a	Periode I b	Periode II a	Periode II b
Minorvak	Minorvak	Differentiatievak	Differentiatievak
Differentiatievak	Differentiatievak	Minorvak	Minorvak
Bachelorthese			

Masteropleidingen:

Alle masterprogramma's kennen de volgende indeling:

- Basisvakken (2 vakken, in totaal 10 EC)
- Vaardigheidsvakken (5 EC)
- 1 Methodologisch vak (5 EC)
- Keuzevakken (2 vakken, in totaal 10 EC)
- Masterthese (30 EC) of Praktijkstage (19 EC) en Masterthese (11 EC)

De keuze aan methodologische vakken zijn voor alle programma's de volgende:

- Herhaalde metingen
- Test- en vragenlijstconstructie
- Experimentele designs

Voor de keuzeruimte kan de student een keuze maken uit de basisvakken van het eigen programma of die van 1 van de andere programma's.

Onderstaand volgen de basisvakken en vaardigheidsvakken voor de verschillende masterprogramma's.

Programmaonderdelen Arbeids-, Organisatie en Personeelpsychologie

Basisvakken

- Personeelontwikkeling
- Macht en leiderschap
- Personeelsselectie
- Werkstress
- Aanleren van vaardigheden
- Creativiteit en innovatie in organisaties

Vaardigheidsvakken

- Cognitieve werkanalyse
- Coaching
- Gerichtte organisatieverandering

Programmaonderdelen Hersenen en Gedrag

Basisvakken

Integratie vakgebieden hersenen en gedrag

- Klinische en ontwikkelingsneurologie
- Cognitieve revalidatie bij neuropsychologische functiestoornissen
- Geheugen en leren

Vaardigheidsvakken

- Experimentele vaardigheden, voortgezet
- Neuropsychologische diagnostiek

Programmaonderdelen Klinische psychologie

Basisvakken

- Evidence-based interventies
- Cognitieve modellen van psychopathologie
- Diagnostische modellen en strategieën
- Ontwikkelingsmodellen

Vaardigheidsvakken:

- Diagnostiek en interventie voor de klinische psychologie

Programma Ontwikkelingspsychologie

Basisvakken

- Evidence-based interventies
- Ontwikkelingspsychopathologie: een ontwikkelingsperspectief
- Mijlpalen en interacties in de kindertijd
- Ontwikkelingsmodellen

Vaardigheidsvakken:

- Diagnostiek en interventies in de ontwikkelingspsychologische praktijk

Programma Sociale psychologie en haar toepassingen

Basisvakken

- Sociale psychologie van de gezondheid
- Milieupsychologie
- Attitudes en gedrag
- Cognitie, motivatie en emotie

Vaardigheidsvakken

- Theorieën toetsen
- Theorieën toepassen*

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

Instroom voltijd studenten in de Bacheloropleiding

Tabel 1 Instroom naar vooropleiding en geslacht

Bron: 1cijfer Hoger Onderwijs (1cHO), cohortdefinitie: eerstejaars-opleiding-instelling (EOI)¹

* Deze kolom bevat HBO studenten in een schakelprogramma

Jaar	Instroom (aantallen)	Totale Instroom uitgesplitst naar vooropleiding (aantallen)					Instroom naar geslacht (%)	
		VWO	HBO-P	HBO*	Buitenland	Overig	M	V
02/ 03	319	252	26	15	14	12	25	75
03/ 04	359	256	43	27	14	19	29	71
04/ 05	424	304	44	42	28	6	25	75
05/ 06	330	241	31	20	33	5	25	75
06/ 07	342	226	36	18	49	13	21	79
07/ 08	516	349	60	24	71	12	26	74
08/ 09	567	292	55	23	176	21	25	75
09/ 10	774	417	51	28	192	86	29	71

Tabel 2 bachelorrendementen van herinschrijvers na 3 t/m 6 jaar na aanvang studie

Bron: 1cHO, cohortdefinities conform DUO: VWO, EOI, peildatum 1 oktober, herinschrijvers na het eerste jaar, d.w.z. zonder studiestakers in het eerste jaar

Jaar	N (herinschrijvers na 1e jaar)	% totale cohort	Bachelorrendement (cumulatief %)					
			Na 3 jaar	Na 4 jaar	Na 5 jaar	Na 6 jaar	> 6 jaar	> 6 jaar (HOOP)
02/ 03	207	82	9	32	58	67	71	72
03/ 04	236	92	12	45	61	73	75	76
04/ 05	254	84	21	52	71	75		
05/ 06	204	85	21	57	73			
06/ 07	187	83	14	52				
07/ 08	294	84	24					

¹ EOI houdt in dat deze studenten slechts één inschrijving aan een opleiding bij de betreffende instelling hebben. Studenten die meerdere studies tegelijkertijd volgen of studenten die in het verleden al eens eerder ingeschreven hebben gestaan voor een opleiding bij de instelling, zijn niet meegenomen in de tabel.

08/ 09	245	84						
09/ 10	342	82						

Tabel 3 bachelorrendementen van herinschrijvers in de Engelstalige variant, na 3 t/m 6 jaar na aanvang studie

Bron: A3O, herinschrijvers na het eerste jaar, d.w.z. zonder studiestakers in het eerste jaar

Jaar	N (herinschrijvers na 1e jaar)	% totale cohort	Bachelorrendement (cumulatief %)					
			Na 3 jaar	Na 4 jaar	Na 5 jaar	Na 6 jaar	> 6 jaar	> 6 jaar (HOOP)
08/ 09	129	87%	56%					
09/ 10	215	89%						
10/ 11	190	84%						

Tabel 4 uitval uit de Bachelor na 1 t/m 3 jaar

Bron: 1cHO, cohortdefinities conform KUU: VWO, EOI, peildatum 1 oktober

* voorlopige cijfers op peildatum 1 oktober

Jaar	N (VSNU)	Uitval (cumulatief %)			Selectiviteit 1e jaar
		Na 1 jaar	Na 2 jaar	Na 3 jaar	% van de totale
02/ 03	252	18	29	35	52
03/ 04	256	8	17	20	39
04/ 05	304	16	26	28	58
05/ 06	241	15	23	25	61
06/ 07	226	17	22	27	65
07/ 08	349	16	23	*25	*64
08/ 09	292	16	*25	-	-
09/ 10	417	*18	-	-	-

Tabel 5 ingeschreven totalen van bachelorstudenten, naar geslacht

Bron: 1cHO, cohort: alle ingeschreven studenten per 1 oktober, ook meerdere inschrijvingen (eventueel aan andere instellingen) zijn meegenomen

Jaar	Totaal aantal ingeschreven	Ingeschreven mannen	Ingeschreven vrouwen
02/ 03	402	115	287
03/ 04	961	323	638
04/ 05	1.330	399	931
05/ 06	1.457	419	1.038
06/ 07	1.506	419	1.087
07/ 08	1.627	459	1.168
08/ 09	1.843	534	1.309
09/ 10	2.189	634	1.555
10/ 11	2.203	623	1.580

Tabel 6 ingeschreven totalen van Engelstalige bachelorstudenten, naar geslacht en land van herkomst

Bron: A3O, peildatum 1 oktober 2011

Jaar	Instroom N	Geslacht vrouw	Geslacht man	Land van herkomst			
				Duitsland	Ned	Overig	Niet EU
07/ 08	148	110	38	137	3	7	1
08/ 09	242	169	73	199	19	20	4
09/ 10	227	154	73	172	24	23	8
10/ 11	366	243	123	281	30	47	8

Tabel 7 instroom deeltijd studenten naar vooropleiding en geslacht

Bron: 1cHO, cohortdefinitie: EOI

Jaar	Instroom N	Totale Instroom uitgesplitst naar vooropleiding					Instroom naar	
		VWO	HBO-P	HBO*	Buitenlan	Overig	Man	Vrouw
02/ 03	13	1	0	9	0	3	0	100
03/ 04	32	1	1	17	1	12	9	91
04/ 05	40	3	3	27	0	7	23	78
05/ 06	20	2	1	16	0	1	20	80
06/ 07	13	1	0	9	0	3	23	77
07/ 08	19	1	2	12	1	3	16	84
08/ 09	14	1	2	6	1	4	21	79
09/ 10	20	2	0	15	1	2	20	80

Tabel 8 instroom deeltijd studenten inclusief meerdere inschrijvingen, naar geslacht

Bron: 1cHO

Jaar	Instroom (niet EOI)	% Man	% Vrouw
02/ 03	19	5	95
03/ 04	37	14	86
04/ 05	43	26	74
05/ 06	22	18	82
06/ 07	15	27	73
07/ 08	24	25	75
08/ 09	18	22	78
09/ 10	31	23	77

Tabel 9 instroom Master naar vooropleiding en geslacht

Bron: 1cHO, cohort: EOI (studenten met één masterinschrijving aan de RuG)

Jaar	Instroom (aantallen)	Totale instroom uitgesplitst naar vooropleiding (aantallen)				Totale instroom uitgesplitst naar	
		Eigen Uni	Andere Uni	HBO	Buiten HO	Man	Vrouw
04/ 05	32	30	1	0	1	7	25
05/ 06	198	198	0	0	0	34	164
06/ 07	251	242	4	5	0	52	199
07/ 08	274	251	9	12	2	58	216
08/ 09	257	231	12	6	8	63	194
09/ 10	283	251	8	18	6	71	212

Tabel 10 studieduur masteropleiding naar vooropleiding van herkomst

Bron: 1cHO, cohort: EOI, daarvan alleen de geslaagden

Jaar	Herkomst							
	Eigen Uni		Andere Uni NL		HBO		Buiten HO	
	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (maanden)	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (maanden)	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (maanden)	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (maanden)
04/ 05	5	10						
05/ 06	41	12					1	13
06/ 07	163	13	1	12	1	10		
07/ 08	239	14	5	13	7	15		
08/ 09	227	16	9	14	6	14	5	14
09/ 10	248	18	10	17	10	15	5	15

Tabel 11 verblijfsduur aan de instelling, uitgesplitst naar vooropleiding van herkomst

Bron: 1cHO, cohort: EOI, daarvan alleen de geslaagden

Jaar	Herkomst							
	Eigen Uni		Andere Uni NL		HBO		Buiten HO	
	Aantal geslaagd	Verblijfsduur (maanden)	Aantal geslaagd	Verblijfsduur (maanden)	Aantal geslaagd	Verblijfsduur (maanden)	Aantal geslaagd	Verblijfsduur (maanden)
04/ 05	5	59						
05/ 06	41	58					1	13
06/ 07	163	63	1	12	1	10		
07/ 08	239	63	5	13	7	15		
08/ 09	227	65	9	14	6	14	5	14
09/ 10	248	68	10	17	10	15	5	15

Tabel 12 alle ingeschreven studenten in de masteropleiding per 1 oktober

Bron: 1cHO, cohort: EOI

Jaar	Totaal ingeschreven	Mannen	Vrouwen
04/ 05	28	7	21
05/ 06	127	31	96
06/ 07	235	60	175
07/ 08	322	89	233
08/ 09	323	106	217
09/ 10	363	120	243
10/ 11	308	94	214

Tabel 13 Aantallen masterdiploma's per jaar

Bron: 1cHO, cohort: EOI, daarvan alleen de geslaagden

Jaar	Totaal aantal geslaagden
04/ 05	5
05/ 06	42
06/ 07	165
07/ 08	251
08/ 09	247
09/ 10	273

Tabel 14 masterrendementen na 1 t/m 4 jaar

Bron: eigen administratie Progress for Windows, cohortdefinitie: alle masteringeschrevenen vanaf de officiële inschrijfdatum2

Jaar	Instroom	Uitval	Masterrendement (cumulatief %)			
			Na 1 jaar	Na 2 jaar	Na 3 jaar	> 3 jaar
04/ 05	32	13%	28%	84%	88%	0%
05/ 06	199	5%	32%	89%	93%	94%
06/ 07	251	4%	24%	88%	94%	96%
07/ 08	274	5%	33%	82%	92%	93%
08/ 09	258	6%	28%	86%	92%	-
09/ 10	285	5%	29%	82%	-	-

Gerealiseerde docent-studentratio

Tabel 15 ingeschreven bachelorstudenten naar geslacht – deeltijd Bachelor

Bron: 1 CHO, cohort: alle ingeschreven studenten per 1 oktober, ook meerdere inschrijvingen (eventueel aan andere instellingen) zijn meegenomen

Cohort	Totaal aantal ingeschreven	Ingeschreven mannen	Ingeschreven vrouwen
02/ 03	20	1	19
03/ 04	63	8	55
04/ 05	99	24	75
05/ 06	101	28	73
06/ 07	84	21	63
07/ 08	92	29	63
08/ 09	78	27	51
09/ 10	90	29	61
10/ 11	90	30	60

Op 1 oktober 2010 bedroeg het aantal studenten in de masteropleiding 308 zodat de docent-student ratio $12:308 = 1:26$ bedraagt.

Het gemiddelde over de hele opleiding tot psycholoog (bachelor- en masteropleidingen samen) geeft daarmee een docent-student ratio van ongeveer 1:43 te zien.

Tabel 16 Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie geprogrammeerde klokuren contact met docent per student

Bron: A3O

Bachelor 1e jaar	College uren met docent	College uren zelfstudie
Hoorcollege	224	
Werkcollege	96	1166
Tentamen	54	
Overig	56	84

Bachelor 2e jaar	College uren met docent	College uren zelfstudie
Hoorcollege	208	
Werkcollege	114	1171
Tentamen	47	
Overig		140

Bachelor 3e jaar	College uren met docent	College uren zelfstudie
Hoorcollege	201	
Werkcollege	129	1020
Tentamen	50	
These	14	266

Tabel 17 Geprogrammeerde klokuren contact met docent per student
Bron: A3O

Master SPT	College uren (max)	College uren (gem)
Hoorcollege	98	71,6
Werkcollege	80	48,2
Tentamen	30	14,4
These	21	

Master K	College uren (max)	College uren (gem)
Hoorcollege	84	47,6
Werkcollege	109	68,7
Tentamen	30	12,4
These	21	

Master HG	College uren (max)	College uren (gem)
Hoorcollege	111	81,1
Werkcollege	98	65,2
Tentamen	41	22,9

These	21	
-------	----	--

Master AOP	College uren (max)	College uren (gem)
Hoorcollege	112	73,2
Werkcollege	100	38,9
Tentamen	40	22,4
These	21	

Master O	College uren (max)	College uren (gem)
Hoorcollege	95	62,1
Werkcollege	91	53,7
Tentamen	34	16,4
These	21	

Bijlage 6: Bezoekprogramma

Dag 1 – 7 mei 2012

09.00 – 12.00	Startbijeenkomst commissie, inzien documenten (commissie intern)
12.00 – 13.00	Gesprek met de inhoudelijk verantwoordelijken van de opleidingen Brookhuis, K.A. Onderwijsdirecteur Postmes, T.T. Voorzitter Programmacommissie Steyvers, F.J.J.M. Coordinator Bachelor NL Dijkstra, A. Coordinator Master Lorist, M.M. Coordinator Bachelor EN
13.00 – 13.30	Lunch
13.30 – 14.15	Studenten bacheloropleiding Psychologie / Nederlandstalige variant Ris, W.J. Willem Verkaik, M.R. Mathanja Maan, T.J.H. Tim Wobbles, Wendy Koers, Scott Luimes, Lisa Meestringa, Ingrid Kamps, Gert-Jan
14.15 – 15.00	Studenten bacheloropleiding Psychologie / Engelstalige variant Haven, Tamarinde Van Tuijl, Teun Tobias, Gille Cong, Yongqi Benecken, Mariekje Wloszczynski, Martin Masur, Friedemann
15.00 – 15.15	Pauze
15.15 – 16.15	Docenten bacheloropleiding Psychologie / beide varianten Albers, C.J. Dehue, G.C.G. Dijk, M.W.G. van Epstude, K. Wolthuis, E.M. Barelds, D.P.H. Akyürek, E.G. Donofrio, S.M.
16.15 – 17.00	Studenten masteropleiding Psychologie Wienen, Frank Elema, Eva Dam, Elvira van Van Mourik Broekman, Aafke Bezouw, Maarten.J. van Oppelt, Clara.C.
17.00 – 17.45	Alumni Harbers, Marten Dijksterhuis, Chris Neimeijer, Renate Visser, Jelle de Schouten, Marjan Net, Marita van der
17.45 – 18.15	Rondleiding en inloopspreekuur

Dag 2 – 8 mei 2012

09.00 – 09.45	Docenten masteropleiding Psychologie Heesink, J.A.M. Huntjens, R.J.C. Jong, P.J. de Kunnen, E.S. Geuze, R.H. Hansen, N. Schleim, S.
09.45 – 10.00	Opleidingscommissie: studenten Dijkstra, Moniek Dijk, Maaïke van Jonker, Nienke Gerbrandy, Freya
10.00 – 10.15	Opleidingscommissie: studenten en docenten Dijkstra, Moniek Dijk, Maaïke van Jonker, Nienke Gerbrandy, Freya Derksen, M. Wessel, J.P. Keizer, K.E. Waard, D. de
10.15 – 11.00	Examencommissie en studieadviseur Timmerman, M.E. Steyvers, F.J.J.M. Siero, F.W. Kooistra, L. Weide, S.
11.00 – 12.00	Vorbereiden eindgesprek (commissie intern)
12.00 – 13.00	Eindgesprek met de formeel verantwoordelijken
13.00 – 14.45	Opstellen voorlopige bevindingen (commissie intern)
14.45 – 15.00	Mondelinge presentatie voorlopige bevindingen (openbaar)
15.00 – 15.30	Receptie

Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten

Voor het bezoek heeft de commissie de afstudeerscripties bestudeerd van de studenten met de volgende studentnummers:

Studentnummer van de geselecteerde bacheloronderzoeken:

1694804	1798804	1657119
1695495	1780298	1544179
1639242	1606891	1764071
1666053	1778846	1834673
1536419	1774948	1812866

Studentnummer van de geselecteerde mastertheses:

1643878	1759655	1716468
1560328	1464833	1642138
1562924	1493205	1705210
1461222	1509160	1636316
1560840	1559087	1495984

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels als *hard copies* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Bachelor Thesis manual
- Eindtermen Bacheloropleiding
- Eindtermen masteropleiding
- Cursusevaluaties
- Factsheet personeelsenquête
- Faculty handbook Psychologie 2011-2012 (Docentengids)
- Formatieplan 2012-2015
- Jaarverslag Examencommissie Psychologie
- Jaarverslag Opleidingscommissie Psychologie 2011-2012
- Masterthese procedure
- Notulen Opleidingscommissie
- Notulen Programmacommissie
- Onderwijskwaliteitszorgrapportage 2010-2011
- Overzicht van contacten met het werkveld
- Personeelsoverzicht
- Rapport Alumni-enquête Psychologie 2011
- Studiegids Bachelor Psychologie 2010-2011
- Studiegids Master Psychologie 2010-2011
- Verslagen semesterbijeenkomsten

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: *W. Everaard*

ADRES: *Lepuilen 100 2067 SN Bloemendaal*

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

ZIE BIJLAGE

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

ZIE BIJLAGE

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: **UTRECHT**

DATUM: **21 FEBRUARI 2011**

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: *G. Wolbers*

ADRES: *Blauwkarper 14
2318 NN Leiden*

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

ZIE BIJLAGE

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

ZIE BIJLAGE

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: **UTRECHT**

DATUM: **21 FEBRUARI 2011**

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: *Eddy van Akenwaert*
ADRES: *Centre for Social and Cultural Psychology*
Tinkerslaan 102 bus 3727
B-3000 Leuven
Belgie

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

ZIE BIJLAGE

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

ZIE BIJLAGE

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden kunnen beïnvloeden;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

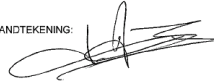
VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEMHAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: UTRECHT

DATUM: 21 FEBRUARI 2011

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:
PROF.DR. G. Kanselaar
ADRES:
Couwenhoven 6239
3703 HN Zeist

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

ZIE BIJLAGE

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

ZIE BIJLAGE

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden kunnen beïnvloeden;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEMHAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: UTRECHT

DATUM: 4 FEBRUARI 2011

HANDTEKENING: *Kanselaar*

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Abigaël Lucy Herschberg

ADRES: Esmereitsstraat 29-3
1055 CA Amsterdam

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

ZIE BIJLAGE

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

ZIE BIJLAGE

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVEPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN.

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN.

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: UTRECHT

DATUM: 21 FEBRUARI 2011

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: José van Zwieten

ADRES: Snuisenburgstraat 42
3063 BK Rotterdam

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

ZIE BIJLAGE

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

ZIE BIJLAGE

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVEPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN.

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN.

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: UTRECHT

DATUM: 4-5-2012

HANDTEKENING:

